

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Veronika Sedláčková

Oběti domácího násilí a jejich trestněprávní ochrana

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12. 04. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací vypracovala samostatně a že zde byly uvedeny všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Veronika Sedláčková

V Praze dne 12. 04. 2017

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce, JUDr. Marii Vanduchové, CSc., za její ochotu tuto práci vést a za velmi cenné rady a doporučení, které mi poskytla.

Současně chci poděkovat své rodině, která mě podporovala a pomáhala mi po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1 Domácí násilí – historie a vývoj.....	3
1.1 Obecné vymezení pojmu	5
1.2 Právní úprava domácího násilí v ČR – obecný úvod	7
2 Domácí násilí – přiblížení problému.....	9
2.1 Faktory a příčiny vzniku domácího násilí.....	9
2.2 Mýty spojované s domácím násilím.....	13
2.3 Znaky domácího násilí.....	14
2.3.1 Opakování a dlouhodobost.....	16
2.3.2 Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí.....	16
2.3.3 Neveřejnost.....	17
2.4 Typologie domácího násilí	18
2.5 Druhy domácího násilí	21
3 Násilná a ohrožená osoba	24
3.1 Násilná osoba – pachatel	25
3.2 Ohrožená osoba – oběť.....	29
3.2.1 Ženy v postavení oběti domácího násilí.....	32
3.2.2 Děti v postavení oběti domácího násilí.....	33
3.2.3 Senioři v postavení oběti domácího násilí	35
3.2.4 Osoby handicapované v postavení oběti domácího násilí.....	36
3.2.5 Muži v postavení oběti domácího násilí	37
3.3 Syndrom týrané osoby	38
4 Trestněprávní ochrana obětí v trestním právu hmotném	39

4.1	Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ).....	40
4.2	Týrání svěřené osoby (§ 198 TZ)	43
4.3	Trestné činy s domácím násilím související	45
4.3.1	Vydírání (§ 175 TZ)	45
4.3.2	Těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ)	46
4.3.3	Znásilnění (§ 185 TZ)	48
4.3.4	Nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ)	49
5	Trestněprávní ochrana obětí v trestním právu procesním	51
5.1	Předběžná opatření v rámci ochrany před domácím násilím.....	52
5.1.1	Zákaz styku s určitými osobami (§ 88d TŘ)	54
5.1.2	Zákaz vstupu do obydlí (§ 88e TŘ)	55
5.2	Důsledky neplnění uložených předběžných opatření.....	57
5.3	Procesní práva poškozených a svědků v trestním řízení	58
6	Zákon o Policii České republiky	62
6.1	Postup policie v případech domácího násilí	62
6.2	Institut vykázaní	64
7	Zákon o obětech trestných činů	67
7.1	Základní pojmy a zásady ZOTČ.....	68
7.2	Práva obětí dle ZOTČ.....	70
8	Přínos Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva).....	74
9	Krátce k pojmům primární, sekundární a terciární prevence	76
10	Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí pro léta 2015 – 2018	77

Závěr	79
Seznam zkratk	81
Seznam zdrojů.....	82
Přílohy	87
Příloha 1	87
Příloha 2	88
Příloha 3	89
Příloha 4	90
Příloha 5	91
Příloha 6	92
Příloha 7	92
Příloha 8	93
Příloha 9	93
Abstrakt.....	94
Abstract.....	96
Název diplomové práce	98
Title of thesis.....	98
Klíčová slova.....	98
Keywords	98

Úvod

„Když žábu hodíte do hrnce s vařící se vodou, vyskočí, ale dáte – li ji do vlažné vody a pomalu ohříváte, nepozná, kdy už jde o život. Uvaří se.“¹ Tento citát doc. Čírtkové velmi dobře vystihuje charakter domácího násilí, který i v dnešní době zůstává často nepochopen, a to především díky faktu, že je tato problematika stále opředena mnoha přetrvávajícími mýty.

Domov, který s naprostou samozřejmostí považujeme za to nejbezpečnější místo, se při domácím násilí mění na prostor, ve kterém se odehrávají ty nejtěžší formy násilí, o to hůř, že hlavními aktéry této agrese, tj. ohroženou a násilnou osobou, jsou osoby sobě navzájem blízké. Tento specifický vztah ohrožené osoby k domácímu tyranovi, založený zejména na předchozím či stále ještě trvajícím citu k této osobě, rodinným poutům, důvěře, závislosti, aj., výrazně napomáhá tomu, že je takové násilí obětí velmi dlouhou dobu (mnohdy i řadu let) trpěno a není oznámeno. Tyranizování těchto obětí v jejich domácím prostředí, ať již v podobě fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického či sociálního násilí, navíc představuje úplné zničení jejich dosavadního klidného útočiště (domova), s čímž jsou spojeny neustálé obavy, pocity strachu, nejistoty, osamění, napětí či jiné nepříznivé následky.

Počáteční teorie o tomto společenskopolitickém problému považovaly za jeho jedinou možnou oběť ženu, jakožto osobu v nerovném postavení s muži, avšak později bylo praxí i mnohými výzkumy jasně dokázáno, že toto napadání zažívají i děti, senioři, osoby s různými hendikepy a také dříve často opomíjenými muži. Díky této skutečnosti tak lze říci, že obětí domácího násilí může být jakákoliv osoba, a to bez ohledu na její pohlaví, věk, společenské postavení, majetkové poměry či jiné okolnosti. S rozšířením skupin osob, kterých se tato forma násilí týká, došlo rovněž k rozšíření práv těchto obětí.

Na popis pojmu domácího násilí, příčiny jeho vzniku, skupiny ohrožených osob a trestněprávní úpravu jejich práv, je tato práce také zaměřena. Je zde popsán vývoj, ke kterému za posledních několik desítek let v této oblasti došlo, jsou nastíněny některé faktory, které mohou při vzniku tohoto patologického jevu hrát určitou roli, jeho dominantní

¹ doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

znaky, druhy a formy užívané agrese a následky, které jsou jí oběti způsobeny. V úvodní části práce je rovněž přiblíženo několik mýtů, jež jsou s tímto fenoménem již dlouhá léta spjaty, mezi nimiž lze jmenovat příkladmo závěry typu – „jde o problém spojený s alkoholismem“, „týká se jen nižších sociálních vrstev“, „nic jí/jemu nebránilo odejít“ nebo zřejmě ten nejrozšířenější mýtus „když neodešla, tak jí to asi nevadilo“. Zvláštní kapitola je pak věnována charakteristice násilných osob a obětí s tím, že je zde popsáno také to, jak tito jedinci danou agresi vnímají, jak na ni reagují a jaké devastující účinky má na jejich fyzické a psychické zdraví. Tyto následky jsou zhoršeny zejména faktem, že oním původcem násilí je právě osoba oběti blízká a že je zde vytvořen zcela nerovný vztah s jasným postavením ohrožené a násilné osoby, který se v průběhu času nikdy nemění. Díky těmto skutečnostem je tak třeba, aby byla pomoc obětem domácích tyranů poskytována proškolenými odborníky, kteří budou schopni těmto osobám na jejich dlouhé cestě k uzdravení patřičně pomoci.

Na právní úpravu práv obětí, kam spadá i právo na shora jmenovanou odbornou pomoc, je pak zaměřena další část této práce. Nejprve je dán výčet trestných činů, se kterými se v této oblasti setkáváme nejčastěji a poté následuje právní úprava práv dle jednotlivých klíčových právních norem, a to jak trestních, tak i těch souvisejících. Závěrem je pak jmenováno několik přínosů Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí a preventivní metody státu, spolu se stručným popisem Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí (2015 – 2018).

1 Domácí násilí – historie a vývoj

Domácí násilí můžeme považovat za problém, který existuje zřejmě již od té doby, co spolu lidé žijí v partnerském vztahu. I přes tuto skutečnost trvalo velmi dlouho, než se o tomto fenoménu začalo vůbec hovořit mezi širokou veřejností a než se na něj začalo nahlížet jako na něco, co není jen soukromou věcí, která má zůstat mezi partnery, ale co má naopak stát, potažmo právo řešit. Do doby, než se však o této problematice začalo hlouběji hovořit, se o domácím násilí nemluvalo, dokonce panoval názor, že se jedná pouze „o mimořádné a ojedinělé incidenty, nikdo nevyslovil nahlas domněnku, že takovému napadení mohlo předcházet dlouhodobé ponižování, zastrasování a týrání oběti.“²

Pokud vůbec došlo k tomu, že byly nějaké případy projednávány před soudem, bylo na ně nahlíženo jako na „standardní“ trestné činy, což znamená, že zde nebyly zohledněny žádné specifické rysy, které domácí násilí má, a kterými se vyznačuje. Největším rizikem pro oběti domácího násilí byl zejména fakt, že jim nebyla poskytována pomoc a ochrana v situacích, kdy sice k jejich napadání docházelo, avšak nikoliv v takové míře a intenzitě, aby byla celá záležitost řešena v rámci trestního práva. Když ovšem zdůrazníme, že jedním ze znaků domácího násilí může být jeho vzrůstající, eskalující charakter, je taková situace pro oběti nejen značně nepříznivá, ale mnohdy i život ohrožující.

Postupně tak byl prosazován názor, dle kterého je „domácí násilí i v „měkkých“ polohách netolerovatelné a představuje kriminalizovatelné chování.“³ Díky tomuto názoru došlo k tomu, že domácí násilí začíná být nově chápáno tak, jak je na něj třeba nahlížet, a to jako na násilí mezi lidmi, kteří si jsou nebo byli blízcí, díky čemuž má také velmi specifické rysy. Vzhledem k těmto specifikům, musí být i při hledání vhodného způsobu řešení této situace, které by vedlo k pomoci oběti, na tuto skutečnost pamatováno.

S ohledem na uvedený „průlom“ ve vnímání domácího násilí z pohledu široké veřejnosti, tak již nebylo domácí násilí posuzováno obecně, jako by bylo páčáno jakoukoliv osobou, ale jako násilí jedné osoby vůči jí blízké osobě, a v této souvislosti byl dán zároveň

² Čírtková, L. Vývoj postojů k domácímu násilí. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, 1999, č. 4, str. 12

³ Čírtková, L. Vývoj postojů k domácímu násilí. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, 1999, č. 4, str. 12

jakýsi impuls pro formování a vytváření konkrétních postupů (nejen) orgánů činných v trestním řízení, které by obětem měly pomáhat.

Nedá se však hovořit o tom, že by hned prvotní navržená řešení či teze, které se začaly objevovat, vedly k okamžitému řešení problému, naopak, některé z nich se dokonce časem ukázaly jako v praxi nepoužitelné. Takovým příkladem může být především tvrzení, že je nejen pro oběť, ale pro celou situaci vůbec nejvhodnější, když se v zájmu předcházení konfliktů snaží s agresorem „vyjednávat“ a tišit tak jeho agresi formou jakési mediace. Takový způsob řešení však není vždy účinný a nevede tak mnohdy k žádnému výsledku, neboť se zde nejedná o partnerský problém, který by mohli oba jedinci společně vyřešit, ale o osobnostní problém agresora se zvládnutím násilí, který mediace vyřešit nedokáže. Nadto, tento postup může být pro oběť nejen velmi nepříjemný, ale může zároveň i zhoršit její dosavadní trauma.⁴

Teorií o mediaci pachatele a oběti se zabýval i výzkum „The Minneapolis Domestic Violence Experiment“ (Sherman, Berg, 1984), z jehož výsledku lze mylnost této teze vyvozovat také, neboť je zde ve srovnání s mediací jednoznačně upřednostňována varianta potrestání, potažmo uvěznění agresora, a to z toho důvodu, že takto bude ochrana oběti mnohem účinnější.

Vývoj problému domácího násilí a stále větší potřeba jeho řešení vedly tedy postupně k tomu, že byla přijata také legislativní opatření, na základě kterých bylo nově možné agresora zadržet ihned po útoku na oběť, čímž jí byla současně poskytnuta bezprostřední pomoc. Tato legislativní opatření přijaly jako první, s výjimkou Západní Virginie, všechny státy USA, kdy oním přelomovým rokem byl rok 1984.

Rok 1984 lze považovat za přelomový především díky událostem, ke kterým tehdy došlo. Ty nejzásadnější jsou tři, a to rozhodnutí soudu, kterým bylo oběti domácího násilí přiznáno právo na finanční kompenzaci za jí způsobená zranění, ke kterým došlo, neboť policie nezareagovala na její volání o pomoc (Thurman vs. The City of Torrington), dále byla vydána Závěrečná zpráva komise pro řešení otázek domácího násilí, ve které bylo doporučeno

⁴ Kacafírková, M. Domácí násilí. Trestní právo, 2002, č. 5, str. 14

vypracovat procedury, které budou závazné a bude tak jimi moct být domácí násilí řešeno. Třetí událostí pak byl přínos v podobě výsledku již výše zmiňovaného výzkumu „The Minneapolis Domestic Violence Experiment“. Zejména s ohledem na tyto skutečnosti došlo k výrazné změně v chápání domácího násilí a byla formulována potřeba řešit toto násilí komplexně, tj. s poskytnutím ochrany jeho obětem, se zapojením dalších profesí a odborníků, kteří mohou v řešení problému pomoci, jakož i nutnost dostatečného informování veřejnosti a důraz na prevenci.

1.1 Obecné vymezení pojmu

Domácí násilí je třeba chápat jako termín či pojem, který se vyznačuje různými specifiky a charakteristickými znaky. Oproti obecnému pojmu násilí, které může být popsáno velkým množstvím definic, například jako chování, které způsobuje újmu na fyzickém, psychickém nebo sexuálním zdraví jiného či jako agrese jedné osoby vůči druhé, domácí násilí, jako jeden z nejzávažnějších a velmi nebezpečných druhů agrese, se odlišuje především místem, kde k domácímu násilí dochází a osobou, vůči níž tato agresivita směřuje. Místo, kde je domácí násilí páčáno, je domov, což znamená, že k němu dochází vždy mimo kontrolu veřejnosti, v intimním prostředí rodiny, tzv. za zavřenými dveřmi. Tato skutečnost je důvodem, proč bylo domácí násilí dlouhou dobu a někdy i stále je něčím, co zůstává v rodině a do čeho nemá „někdo z venku“ vstupovat, neboť by tak vstupoval do intimní sféry rodiny. Tím druhým zásadním specifikem jsou osoby, vystupující v rámci domácího násilí v různých rolích, tj. osoba, vůči které domácí násilí směřuje a osoba, která se jej dopouští. Násilná a ohrožená osoba jsou si osobami blízkými nebo si blízké v minulosti byly, čímž je výrazně snížena schopnost osoby, která je napadána, tyto útoky zastavit nebo narušenost vztahu s úspěchem samostatně vyřešit.

V počátcích pojmu domácího násilí, který se jako takový začal v první vlně objevovat v předešlém století, v období konce 70. let a začátku let 80. v USA, se hovořilo v souvislosti s osobami blízkými, mezi kterými je domácí násilí páčáno, pouze o násilí mužů proti ženám. Tato interpretace pojmu může souviset s tím, že se ze začátku tématem žen, které jsou týrané ze strany svých partnerů, zabývala především hnutí feministek, kterým jsou v této

oblasti připisovány velké zásluhy, a to zejména proto, že díky nim bylo v USA o této problematice hodně publikováno a vznikaly mnohé výzkumy, které se snažily tuto patologickou situaci lépe vysvětlit a pochopit. Pokud jde o Českou republiku, s větší četností se u nás o domácím násilí začíná hovořit kolem roku 2000, což vedlo k tomu, že byl hned v květnu následujícího roku, publikován jeden z prvních reprezentativních výzkumů o domácím násilí v ČR (STEM a Philip Morris, 2001).⁵

Domácí násilí však již v současné době není chápáno jen jako synonymum pro násilí muže vůči své partnerce, jak jej vnímala uvedená feministická hnutí, naopak, tato agrese může postihnout vedle žen také muže, seniory, osoby handicapované a v neposlední řadě i děti, přičemž tak, jak mohou být odlišné oběti domácího násilí, mohou být odlišné i příčiny a projevy tohoto násilí. Rozšířením pohledu na to, jaká osoba může být domácím násilím ohrožena, došlo také k rozšíření definic tohoto pojmu. Tyto definice mohou být různé a lze jich najít více, to, co je jim však povětšinou společné, je určitý směr pohledu na tuto problematiku, dle kterého je domácí násilí chápáno jako *„opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.“*⁶

Pokud bychom ovšem hledali jednoznačnou a jedinou správnou definici tohoto termínu či pojmu, kterou bychom se měli při výkladu řídit, a která by byla všeobecně uznávanou a platnou, žádnou takovou v našem právním řádu nenajdeme. Stejně tomu bude i v případě, kdy necháme stranou právní úpravu, potažmo definice právní a zaměříme se na ty, které poskytují jiné obory. Některé z nich kladou důraz na to, jakého pohlaví je agresor a jeho oběť, jako například teorie, se kterými přišla již zmiňovaná hnutí feministek, jiné jsou v tomto směru naopak neutrální. V dalších snahách o definování domácího násilí bývá zase zohledňováno, zda jsou pachatel a oběť příslušníky jedné rodiny, v jiných pak hraje zásadní roli, zda k domácímu násilí dochází v obydlí, kterého jsou oba jedinci společnými obyvateli, či nikoliv.

⁵ Topinka, D., (ed.), Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu – Základní fakta a výsledky. 1. vyd. SocioFaktor s.r.o., 2016, str. 11

⁶ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky. 1. vyd. Grada Publishing a.s., 2008, str. 9

Poslední zmiňované hledisko společného soužití zmiňuje pro příklad definice, která je formulována v rámci důvodové zprávy, vydané k zákonu č. 135/2006 Sb., dle které se domácím násilím rozumí *„násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“*⁷

Je tedy zřejmé, že tak, jak je obtížné domácí násilí s všeobecnou platností definovat, je současně složité, s ohledem na všechna různá specifika tohoto patologického jevu, najít co možná nejlepší řešení, která by dokázala tento problém dostatečně účinně řešit, je – li to vůbec možné.

1.2 Právní úprava domácího násilí v ČR – obecný úvod

Jak již bylo uvedeno, náš právní řád prostřednictvím žádné právní normy s konečnou platností domácí násilí nedefinuje. Postupně se však ukázalo, že domácí násilí patří, co do výskytu, k těm nejrozšířenějším formám násilí, což vyvolalo potřebu tento jev řešit, a to zejména na úrovni právní.

*„Stávající právní úprava, která byla zhodnocena především praxí a několika analýzami, se jeví v oblasti nabízených prostředků a možností ochrany před domácím násilím jako zcela neúčinná. Problematika domácího násilí je podle českého právního řádu postižitelná až v jeho rozvinutém stádiu, to znamená až tehdy, kdy je oběti ublíženo natolik, že se takové jednání považuje za trestný čin.“*⁸

⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

Před tím, než byla v roce 2006 zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, formulována potřeba změny právní úpravy, nebyla v našem právním řádu právní norma, která by byla samostatná, a která by svým zaměřením upravovala pouze tento problém. Jak je patrné již z názvu zákona 135/2006 Sb., jedná se o normu, na základě které jsou novelizovány související zákony, a to zejména s ohledem na fakt, že domácí násilí představuje již tak alarmující celospolečenský problém, že je nutné jej „*právně uchopit, pojmenovat a navrhnout prostředky umožňující jeho řešení.*“⁹

Zmíněná novelizace se dotkla například zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, tehdejšího zákona o Policii České republiky č. 283/1991 Sb., již zrušeného právního předpisu č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, a také zákona o sociálním zabezpečení č. 100/1988 Sb. Ač již od té doby došlo ke značnému pokroku v právní úpravě, na tehdejší dobu představoval zákon č. 135/2006 Sb., velký posun, a to zejména v oblasti zákonů, o jejichž změnu se snažil, například výrazně posílil moc Policie ČR. Ve své důvodové zprávě se ale mj. také zaměřil na kritiku stávající právní úpravy, kdy kritizována byla příkladem ustanovení § 163 a § 163a odst. 1, písm. d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), dle kterých je k zahájení trestního stíhání a pokračování v něm, třeba souhlasu poškozeného. Tohoto souhlasu nebude zapotřebí jen v případech zákonem stanovených, jako je tomu právě v uvedeném ustanovení § 163a odst. 1, písm. d), kdy bude „*zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.*“¹⁰ Kritika spočívá v tom, že je nejen obtížné dokázat, že uvedené podmínky byly v konkrétním případě dány, ale především v situaci, kdy je oběť s agresorem v neustálém kontaktu a tím pádem její obavy o sebe sama či o svoji rodinu neustávají, bude pro ni velice obtížné takovýto souhlas vůbec dát.

Jak je naznačeno výše, všechna specifika této problematiky nelze obsáhnout v jediné právní normě, relevantní právní úpravu tak nalezneme nejen v rovině trestního práva, ale také v oblasti občanskoprávní a správněprávní, a to především díky faktu, že většina útoků v rámci domácího násilí svou intenzitou vůbec nenaplní skutkovou podstatu trestného činu,

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

¹⁰ § 163a odst. 1, písm. d) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

ale dosáhne „pouze“ hranice přestupku. Při řešení konkrétního problému tak budeme vycházet nejen z trestního zákoníku, tj. ze zákona č. 40/2009 Sb. a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ale především ze zákonů č. 200/1990 Sb., o přestupcích, zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky a v oblasti pomoci, která bude realizována prostřednictvím intervenčních center, pak ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, vše ve znění pozdějších předpisů.

Shora uvedený výčet právních norem není zcela kompletní, vždy totiž bude podle konkrétní situace nutné aplikovat právní normy nejlépe vyhovující, tzn. takové, které nejlépe povedou k dosažení žádoucího výsledku a které svou matérií dokáží daný problém řešit. Pokud tedy půjde například o situaci, kdy v rodině, kde k domácímu násilí dochází, žijí společně s agresorem a obětí i jejich děti, budou současně aplikována příslušná ustanovení zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů. V této práci se však v následujících kapitolách zaměřím blíže pouze na ochranu, která je poskytována v rovině trestněprávní.

2 Domácí násilí – přiblížení problému

2.1 Faktory a příčiny vzniku domácího násilí

Jak již bylo přiblíženo výše, domácí násilí je velmi specifickým problémem a jako takové, je i co do pohnutek a příčin, na základě kterých je pácháno, zcela odlišné od motivů spatřovaných u běžné kriminality. V této unikátní oblasti se totiž nedají spatřovat jednoznačné vzorce chování, které by domácímu násilí předcházely a dle kterých by se dali pachatelé tohoto druhu agrese předem rozpoznat. Při zjišťování příčin vzniku domácího násilí, tak bude hrát zejména roli, vůči jaké osobě směřuje (zda je ohroženou osobou partner/ka, dítě, senior), v jaké situaci k němu dochází, z jakých psychologických pohnutek nebo vlivem jakých okolností. Je však třeba uvést, že domácímu násilí nemusí nutně předcházet určitá konfliktní situace nebo provokativní chování ze strany oběti (ta se naopak

bude spíše snažit násilníkovi ve všech jeho požadavcích vyhovět, aby útokům předešla), kdy by pachatel následně jednal pod vlivem emočního rozrušení či v afektu a pokud jde o motivaci, která pachatele k násilnému jednání vede, může i ta být v každém jednotlivém případě zcela jiná. Dle některých dřívějších teorií byla významná role, mezi příčinami vzniku tohoto problému, připisována také nedostatku financí či alkoholu. Tento názor však již není dnes zastáván, neboť domácí násilí se nevyhýbá ani velmi dobře situovaným rodinám a problém s alkoholem je chápán spíše jako jeden z faktorů, který může ke vzniku domácího násilí přispět nebo případně urychlit či zpomalit jeho vznik, avšak není považován za jeho hlavní příčinu.

Teorie zkoumající příčiny vzniku domácího násilí prošly vývojem, mezi ty první jsou však řazeny teorie tzv. jednofaktorové, které zohledňovaly pouze výjimečné, extrémně vyhraněné případy domácího násilí. Tyto teorie se dělí na psychologické teorie domácího násilí, sociologické teorie domácího násilí a biologicko – genetické teorie domácího násilí.¹¹ Poslední uvedená, tedy teorie biologicko – genetická nebyla vůbec schopna obstát, neboť nedokázala podat obraz o specifických rysech domácí agrese a byla zaměřena pouze na vysvětlení obecných předpokladů pachatele k násilnému chování. Nedlouho po kritice biologicko – genetické teorie začala být překonávána také teorie psychologická, a to s ohledem na skutečnost, že u domácího násilí nelze za jedinou příčinu jeho vzniku považovat určité povahové, potažmo psychické vlastnosti či rysy agresora. Sociologická teorie na pachatele sice již nepohlížela jako na psychicky narušeného jedince, zato ale podávala o domácím násilí zkreslený obraz, a to proto, že jej vnímala omezeně, jako násilí mužů proti ženám, jehož zdrojem by měla být mužská touha po uplatňování moci.¹²

Posun od tzv. jednofaktorových teorií přinesly přístupy multifaktorové, které se již neomezují pouze na jediný faktor vzniku domácího násilí, ale zahrnují, v závislosti na konkrétní situaci, současně hned několik jeho zdrojů.

¹¹ Čírtková, L., Domácí násilí ve faktech a teoriích. Bulletin Gender, 1/2002, str. 2. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz>

¹² Čírtková, L., Domácí násilí ve faktech a teoriích. Bulletin Gender, 1/2002, str. 2. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz>

Zřejmě nejznámější multifaktorové dělení přinesl, se svými čtyřmi strukturálními rovinami příčin vzniku domácího násilí, D. G. Dutton. Jsou jimi příčiny:

- makrosystémové
- exosystémové
- mikrosystémové
- ontogenetické.

Makrosystémová rovina spojuje faktory vzniku domácího násilí s přesvědčením o patriarchálním uspořádání společnosti, kde je žena vždy podřízena hlavě rodiny, tedy muži. V tomto systému je zastáván názor, že společnost musí mít určitou hierarchii a je zde všeobecně uznáváno, že dominantní postavení patří mužům. Vzhledem k tomuto zakořeněnému postoji je tak makrosystémem vytvářeno prostředí, kde je domácí násilí snadno ospravedlňováno a zlehčováno.

„Pod výrazem exosystém chápe Dutton bezprostřední životní (sociální) okolí jednotlivců. Exosystém zahrnuje formální a neformální sociální struktury, se kterými přichází konkrétní osoba na své životní cestě do kontaktu. Tyto struktury určují, ovlivňují či přímo omezují chování jednotlivce. Konkrétními faktory, které přispívají ke zneužívání uvnitř rodiny, mohou být nezaměstnanost, nízký příjem, nízká vzdělanost komplikující dané osobě přístup k síti sociálních institucí atd. Exosystém tak může generovat spouštěče (startéry) i nárazníky (tlumiče) domácího násilí.“¹³

Mikrosystémové zdroje vzniku domácího násilí plynou ze samotného soužití jedinců v rámci rodiny, neboť právě rodina dle Duttona mikrosystém představuje. V tomto případě tak jde, vzhledem k intimnímu rodinnému prostředí, o velmi specifické faktory, které zvyšují riziko vzniku této agrese. Mezi tyto faktory řadíme především silný vliv na chování členů rodiny, zastávání vymezených rodinných rolí, velmi dobrou znalost reakcí a chování druhého a omezenou možnost kontroly zvenčí.

¹³ Čírtková, L., Domácí násilí ve faktech a teoriích. Bulletin Gender, 1/2002, str. 2. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz>

Ontogenetické příčiny mají blízko k teoriím psychologickým, kdy za nejrizikovější faktor je považován kontakt nynějšího pachatele domácího násilí s násilím, které zažil sám v období svého dětství, a to buď jako oběť či z pozice tzv. „pozorovatele“.

Motivy, které mohou jedince k domácímu násilí vést, se také budou lišit podle toho, zda na tento typ agrese budeme nahlížet z pohledu kriminologického či feministického. Oba tyto směry se sice shodují v tom, že domácí násilí je v porovnání s „běžnou“ kriminalitou zcela odlišné, rozdílné však budou, pokud jde o faktory vzniku, znaky a příčiny domácí agrese, které považují za důležité. Pokud jde o pohled feministický, bude na domácí násilí nahlíženo pouze z ženské perspektivy, neboť obětí je dle tohoto směru vždy žena a násilnou osobou muž, který se k tomuto jednání uchyluje pod vlivem svých negativních emocí, vedených potřebou kontroly a moci. Naopak, kriminologický přístup nechává pohlaví násilné a ohrožené osoby zcela stranou a zaměřuje se na osobnost agresora. Avšak, vzhledem k rozdílným osobnostním rysům každého jednotlivce, kdy se můžeme setkat s pachateli, kteří budou naprosto dominantní s dokonalou kontrolou sebe sama až po jedince úzkostné a slabé, se sklonem k podezíravosti, není možné ani v rámci tohoto zkoumání faktorů vzniku domácího násilí podat jejich přesný a úplný výčet.

V souvislosti se snahou rozpoznat zdroje domácího násilí, je vedle nastíněných teorií také nutné vzít v úvahu skutečnost, že se příčiny mohou měnit v závislosti na tom, zda půjde o partnerské násilí, násilí trans generační, na osobách zdravotně postižených nebo násilí na dětech. S ohledem na tato specifika pak můžeme za rizikové faktory, které doprovázejí vznik domácího násilí, považovat také:

- vynucenou sociální izolaci
- finanční závislost na partnerovi
- péči o děti v rámci mateřské a rodičovské dovolené
- zdravotní postižení a omezení
- vyšší věk a bezmocnost seniorů
- přechod z aktivní zaměstnanosti do starobního či jiného důchodu
- nezvládnuté rodičovství a výchovu dětí

- závislosti násilné osoby.¹⁴

2.2 Mýty spojované s domácím násilím

Stejně, jako se objevovaly teorie, přinášející různé výčty možných faktorů, vedoucích ke vzniku domácího násilí, provází tento pojem současně velká řada mýtů. Můžeme zjednodušeně říci, že vznik těch nejrozšířenějších snad i částečně souvisí se závěry některých shora jmenovaných koncepcí, a to s ohledem na skutečnost, že jimi popisované důvody vzniku tohoto násilného chování byly ve své době považovány za zcela relevantní a pravdivé.

Ač by se mohlo zdát, že budou mýty spojované s domácím násilím v současné době již dávno překonány, není tomu tak vždy, neboť některé z nich mohou být a mnohdy i jsou laickou veřejností stále zastávány.

Mezi ty nejčastější patří například domněnka, že domácí násilí není příliš rozšířeným problémem a že se tudíž týká jen omezeného počtu rodin. Mylná je také představa, že domácí násilí postihuje pouze jedince ze slabších sociálních vrstev nebo že k němu zpravidla dochází po užití alkoholu či jiných omamných látek. Setkat se můžeme i s tvrzením, že ženy mají násilí ve vztahu rády a že se jim líbí.¹⁵ Toto tvrzení je ovšem založeno na dalším mýtu, dle kterého tím, že žena v takovém vztahu setrvává a neodejde z něj, dává najevo, že nepovažuje partnerovo násilné chování za problém, z čehož mnozí dokonce vyvozují závěr, že si za tuto problematickou situaci může sama.¹⁶

Přetrvávání těchto mýtů může stále ještě svědčit (i přes velký informační pokrok v této oblasti) o nedostatečné informovanosti společnosti. Překvapivé je však zjištění, že se mýty, doprovázející fenomén domácího násilí, mohou vyskytovat také v rámci soudní roviny řešení těchto případů, tj., na rozdíl od předchozích odstavců, zcela mimo rámec laické veřejnosti. K tomuto lze uvést příkladmo výňatek z odůvodnění rozsudku pocházejícího z roku 2015, kde soud konstatuje následující závěry, „...byť k uvedeným hádkám

¹⁴ Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

¹⁵ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, 2008, proFem o.p.s., str. 24- 25

¹⁶ Huňková M., Voňková, J., Domácí násilí v ČR z pohledu práva. 1. vydání, 2004, Justiční akademie ČR, str. 49

a přinejmenším verbálním agresivním projevům docházelo pravděpodobně po celé společné soužití poškozené s obžalovaným, poškozená si na toto nikdy nestěžovala, naopak se obžalovaného zastávala, což vede k nevyhnutelnému závěru, že jí takový druh soužití zřejmě netrápil, možná dokonce i vyhovoval...¹⁷

Tento závěr soudu tím, že jednoznačně odkazuje na již několikrát vyvrácenou mylnou domněnku, dle které, pokud žena ve vztahu s násilníkem zůstane, znamená to, že jí násilí nevadí, dokonce se jí možná i líbí, jasně dokládá, že některé mýty jsou zde stále vžité a je třeba na jejich odstranění pracovat i nadále.

2.3 Znaky domácího násilí

K domácímu násilí, jako ke zcela specifickému druhu násilného chování, řadíme jisté klíčové znaky, kterými se tento fenomén vyznačuje. Na těchto znacích lze pak mimo jiné spatřovat popisovaný rozdíl mezi domácím násilím a ostatními projevy agrese. Jistou zvláštností také je, že abychom mohli určitý násilný incident považovat za domácí násilí, bude nutné, aby byly současně přítomny všechny jeho určující znaky. Tyto znaky můžeme pro přiblížení částečně nastínit v odpovědích na následující otázky:

- „Kde?“ – v intimitě rodiny („za zavřenými dveřmi“)
- „Kdo?“ – jedinci, kteří jsou či byli s obětí v intimním vztahu
- „Proč?“ – důvodů proč je domácí násilí páčáno je více, pro příklad lze však uvést potřebu moci a kontroly nad partnerem / partnerkou.

Pokud však půjde o ty, které jsou u domácího násilí považovány za rozhodující, tj. ty, jejichž přítomnost je k zařazení skutku pod problematiku domácího násilí třeba, jsou jimi:

- 1) opakování a dlouhodobost
- 2) jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí
- 3) neveřejnost.

¹⁷ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 34

K těmto třem shora uvedeným klíčovým znakům, dle kterých je domácí násilí identifikováno, byl do nedávné doby řazen také znak čtvrtý, eskalace. Tímto pojmem je myšleno stupňování intenzity jednotlivých útoků ze strany násilné osoby, kdy pachatel nejprve na svou oběť útočí „pouze“ verbálně, což u této ohrožené osoby ještě nemusí nutně vyvolávat obavy a nemusí si tak ani spojit toto chování s domácím násilím, přes gradaci v násilí psychické, které již oběti působí značné příkoří, až po fyzické napadání, které v nejtěžších formách může skončit i smrtí. Stupňovat se ale samozřejmě může i jeden a ten samý druh agrese, kdy například u fyzického násilí bude zpočátku docházet k mírnějším útokům, způsobujících lehká, povrchová zranění, až po napadání takové intenzity, která končí jako těžká ublížení na zdraví nebo dokonce vedou k již zmiňovanému usmrcení oběti. Stejně tak se mohou vystupňovat, například co do četnosti, i útoky slovní nebo násilí psychické.

Obecně lze říci, že se u eskalace dají pozorovat určité „stupně“ násilí, tím prvotním jsou útoky na důstojnost člověka, které zatěžují psychiku oběti a mají za cíl ji ponížít, následně pak již dochází k ubližování (újmě) na zdraví a vše je završeno útoky vražednými.

Zvyšující se intenzitu útoků, na rozdíl od opakování a dlouhodobosti, jasného rozdělení rolí a neveřejnosti, však, dle nejnovějších přednášek Doc. Čírtkové, nemusíme nutně nalézt u všech případů domácího násilí, což by v praxi znamenalo, že oběť, která sice bude napadána pravidelně, dlouhodobě a opakovaně, ovšem násilí, kterého bude vůči ní užito, nebude mít vzrůstající charakter, bychom nemohli považovat (i za přítomnosti všech ostatních charakteristických znaků) za oběť domácího násilí. Především díky těmto poznatkům tak došlo k vyřazení znaku eskalace ze znaků klíčových, což ale ovšem neznamená, že tento znak domácí násilí již neprovází.

V dřívějších úvahách o tom, jaké znaky jsou s domácím násilím spojovány, sem bylo řazeno také chování, označované jako „spirála či kruh násilí“. Takové jednání si lze představit jako neustále se opakující situace (cykly), kdy dochází ke střídání období klidu, období vystupňování napětí, samotný akt násilí a následného omlouvání, odprošování a usmiřování,

těž nazývaného jako období líbánek¹⁸. I toto ale bylo dle Doc. Čírtkové postupem času opuštěno, neboť nejsou výjimečné případy, kdy již k období klidu ani usmiřování nedochází a ohrožená osoba čelí násilnému chování neustále.

2.3.1 Opakování a dlouhodobost

*„Z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí. Může to však být jeho začátek.“*¹⁹ Z této citace je patrné, že opakování násilných incidentů a jejich dlouhodobost, jsou pro domácí násilí klíčové. Útok, směřující proti oběti domácího násilí, tak nebude pouze ojedinělý, ale půjde o napadání v řádech týdnů, měsíců či let. O tomto faktu hovoří také Durdík, dle kterého domácí napadání není *„zpravidla jednorázovou reakcí na určitou problémovou situaci, která nastala mezi obětí a pachatelem, naopak se jedná o déletrvajícím jev, jehož intenzita se postupem doby stupňuje.“*²⁰ Jednotlivé útoky se samozřejmě nemusí opakovat v pravidelných intervalech nebo trvat nepřetržitě po určitý časový úsek, o to závažnější následky ovšem působí, neboť vědomí oběti, že k jejímu napadení dojde dříve či později, ji udržuje v neustálém strachu, což napomáhá násilné osobě ve vytváření moci a kontroly nad obětí a jejím životem. Právě díky tomuto dlouhému časovému úseku, během kterého k domácímu násilí běžně dochází, je pak pro oběť velice obtížné, mnohdy i nemožné, se z moci násilné osoby vymanit a od pachatele odejít.

2.3.2 Jasně a nezpochybnitelně rozdělení rolí

Charakteristikem domácího násilí je velmi blízký vztah mezi pachatelem a obětí, který vychází ze společného soužití těchto osob a jejich vzájemného velmi dobrého poznání. Ať už je tedy obětí domácí agrese partner/ka, dítě, senior nebo osoba mentálně či fyzicky postižená, bude její pouto s násilnou osobou vždy intimní (ve smyslu jejich vzájemné blízkosti). V závislosti na uvedeném specifiku bychom spíše předpokládali, že mezi takto blízkými jedinci k násilí docházet nebude, avšak to by bylo možné považovat za další z mýtů, jelikož fenomén domácího násilí jasně dokazuje, že je tato představa nesprávná. Pokud jde

¹⁸Dostupné z: <http://www.persefona.cz/co-si-predstavit-pod-pojmem-domaci-nasili?gclid=CLvt6ZTqrIDCFQ9JGQodPM8Jyw>

¹⁹Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>

²⁰Durdík, T. Problematika „domácího násilí“ z pohledu právníka. 1. část, Zpravodaj BKB, 2002, č.3, str. 14

o samotné případy domácího napadání, v rámci popsaného vztahu, se při řešení určité konfliktní situace nesetkáme s rovným postavením účastníků, kteří by si mohli případný spor jednoduše vyříkat, stejně tak nebude docházet ani ke střídání rolí, kdy by se oba jedinci napadali vzájemně (ať již slovně či fyzicky), ale půjde o najisto dané, neměnné postavení těchto osob, kdy jednoznačně identifikujeme osobu násilnou a ohroženou. Postavení těchto dvou hlavních aktérů domácího násilí, je tak v rámci rodiny vždy nerovné a není možné, aby bylo změněno. Okolím však toto „domácí uspořádání“ nemusí být vůbec rozpoznáno, a to s ohledem na velmi dobrou schopnost některých pachatelů se přetvařovat a působit tak na veřejnosti úplně jiným dojmem.

2.3.3 Neveřejnost

Právě tento určující znak byl dlouhou dobu důvodem, proč nebylo proti domácímu násilí nijak zasahováno, neboť panovalo přesvědčení, že jde o soukromou záležitost rodiny, která má v rodině také zůstat. Pokud ale jde o život, zdraví, úctu a sebeúctu člověka, je nutné zasáhnout bez ohledu na to, zda k jeho napadání dochází mezi čtyřmi stěnami jeho domova nebo kdekoli jinde.

„Na to, aby mohl někdo zneužívat svoji sílu a převahu nad jiným, musí mít vhodné podmínky. Nesmí ho nikdo rušit, nesmí mu nikdo bránit například tím, že se zastane oběti anebo přivolá pomoc... Ať to zní jakkoli paradoxně, rodina je právě z těchto hledisek prakticky ideálním prostředím pro násilí.“²¹

Právě izolovanost oběti od jejího okolí, během probíhajících útoků, vede k tomu, že jí není a nemůže být poskytnuta okamžitá pomoc zvenčí. Děje se tak proto, že k násilným útokům dochází zpravidla beze svědků, doma, „za zavřenými dveřmi“. I pokud by však domácímu násilí nějakí svědci přítomni byli, nelze spoléhat na to, že proti násilné osobě zasáhnou, protože půjde buď o členy této rodiny, nebo osoby zde žijící, jako například děti či seniory, kteří mohou mít sami obavy, aby se nestali příštími oběťmi, pokud jimi už nejsou, nebo možnost jejich odporu není fyzicky možná.

²¹ Výrost, J., Slaměník, I., Sociální psychologie, 2. vyd., Praha : Grada Publishing a.s., 2008, str. 173

Nemožnost kontroly ze strany veřejnosti tak umožňuje, aby bylo toto jednání před okolím i velmi dlouhou dobu skryto a v případě, že dojde k jeho odhalení, bývá často obtížné pachateli jeho činy dokázat. Tyto osoby totiž zpravidla bez větších problémů dokáží budit seriózní dojem, často se dokonce mohou zdát jako naprosto vzorní partneři a svou vinu popírají. Toto celé pak může vést k chybnému závěru, že si oběť popisované jednání pouze vymýšlí. Navíc, pokud je násilník natolik inteligentní, že si při svých útocích počíná tak, aby zanechané následky nebyly na oběti na první pohled patrné, nebude mít veřejnost důvod mu nevěřit – o čemž i soustavně svou oběť přesvědčuje.

Vzhledem k výše nastíněné situaci je tedy stále problematické domácí násilí včas odhalit a poskytnout tak oběti potřebnou pomoc ve chvíli, kdy ji nejvíce potřebuje.

2.4 Typologie domácího násilí

Typologie domácího násilí představuje určitý klíč vedoucí k pochopení chování ohrožené osoby po dobu trvání domácího napadání nebo bezprostředně poté. Na základě typu domácího násilí, který oběť zažije, totiž můžeme lépe porozumět tomu, proč se v konkrétní situaci zachovala právě tak či onak nebo nám to může pomoci vysvětlit, proč od pachatele nedokáže odejít, proč má mnohdy dokonce tendenci jej chránit, omlouvat či případně brát na sebe za jeho jednání vinu.

– Intimní terorismus

Typ domácího násilí, označovaný jako intimní terorismus, je často považován za jakousi „klasickou podobu“ domácího násilí, kdy násilná osoba pomocí napadání, manipulace a kontroly, získává nad obětí převahu a dosahuje tím vytvoření jejich nerovného vztahu, což je pro oběť značně traumatizující. U intimního terorismu násilná osoba kombinuje fyzickou agresi spolu s útoky emocionálními a sexuálními, což jen umocňuje strach oběti jakkoliv pachateli oponovat. V těchto případech domácího napadání pachatelé netrpí nízkým sebevědomím ani nějakým typem frustrace, nejednají impulzivně nebo v reakci na předešlý konflikt s obětí, podnětem jejich násilí jsou naopak naproste maličkosti, jimiž může být i to, že ohrožená osoba například nakoupila špatné potraviny, při utírání nádobí cinkala talíři nebo nedokázala utišit plačící dítě. Tento typ agrese zanechává na oběti nejen fyzické, ale

i psychické následky. Tyto následky jsou odbornou veřejností souhrnně označovány jako syndrom týrané osoby (dříve syndrom týraného partnera), který může zahrnovat širokou škálu různých diagnóz. Jistým vyústěním intimního terorismu může být ale také tzv. „*násilný odpor*“ oběti, která se po mnohaletém napadání v jakési „sebeobraně“ násilníkovi postaví a mnohdy jej i usmrtí, neboť jen toto řešení může často považovat za jediný způsob svého úniku.²²

– *Partnerské psychické týrání*

Již z názvu dalšího typu domácí agrese je patrné, že v těchto případech dominuje psychický teror oběti s tím, že k fyzickým útokům dochází pouze ojediněle a nemusí při nich dojít k závažnějším zraněním. Co do průběhu je ovšem psychické týrání podobné intimnímu terorismu, neboť i psychického tyrana motivuje touha po moci a snaha vytvořit pevně zakotvenou asymetrii ve vztahu, která mu umožňuje udržet nad ohroženou osobou kontrolu. Oběť je tak i bez přítomnosti fyzického násilí zcela omezena ve schopnosti sama rozhodovat o záležitostech svých či záležitostech rodiny, což i zde může vést ke vzniku syndromu týrané osoby. Na rozdíl od předešlého typu domácího týrání ale není v rámci partnerského vztahu u psychického napadání neobvyklé, že jsou často pachatelkami ženy.

– *Dysforické domácí násilí*

Jedná se o specifickou variantu domácího násilí, která se, co do důvodu násilných útoků, zcela liší od shora popsaných typů. Ani těmto případům se nevyhýbá syndrom týrané osoby, ovšem, na rozdíl od výše uvedeného, nejde pouze o to, jak se násilí projevuje a zda je zde přítomný mocenský prvek, ale je stejně důležité, jakou má pachatel osobnost. Z osobnostního hlediska lze totiž tyto jedince popsat jako silně závislé osoby, trpící neustálými obavami z jejich opuštění. Tyto jejich obavy pak vedou k tomu, že jsou velmi žárliví a snaží se mít oběť jen sami pro sebe, soustavně ji kontrolují a brání jí v sociálním kontaktu. Frustraci z nemožnosti úplného ovládnutí oběti pak agresor řeší právě násilnými útoky, které mají zabránit jejímu odchodu.

²² Ševčík, D., Špatenková, N., Domácí násilí: Kontext, dynamika, intervence, 1. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 47

– *Situační párové násilí*

Tento typ domácího terorismu nese anglický název „*Common Couple Violence*“ a označujeme jím běžné, obecné párové násilí. „*Je pravděpodobně nejběžnějším typem partnerského násilí. Není spojeno se snahou získat jednoznačnou kontrolu nad druhou osobou, nějakým způsobem ji ponížit, ublížit jí nebo ji zranit, ale vyplývá spíše z kontextu krize, konfliktu nebo stresu ve vztahu. Násilí může být menší a singulární, ale může také eskalovat.*“²³ V těchto případech se objevuje spirála násilí, kde dominují relativně dlouhá období klidu s tím, že impulsem pro násilné, povětšinou fyzické ataky agresora, je právě předchozí konfliktní situace.²⁴ Vzhledem k charakteru tohoto typu násilí se také setkáváme, co do pohlaví násilných osob, s celkem vyrovnanými počty násilných žen a mužů. Michaelem P. Johnsonem, který tento typ zavedl a blíže popsal, bylo dokonce konstatováno, že pokud jde o procentuální vyjádření počtu agresorů z řad mužů a žen, tvoří 46 % ženy a 56 % muži.

– *Separáčnické násilí*

S tímto termínem se setkáváme v situacích, kdy se bývalí partneři rozvádí či rozcházejí. Jednoduše řečeno, jde o velmi vyhrocené a konfliktní ukončení předchozího intimního vztahu, ve kterém však již před fází rozchodu či rozvodu, běžně k domácímu napadání docházelo. Pro vztahy, které předchozími násilnými incidenty zatíženy nebyly, ale objevily se zde v době, kdy se partneři rozhodli jít od sebe, se naopak používá pojem „*separací podnícené násilí*“²⁵ Separáčnické násilí, které představuje pokračování již předchozího domácího týrání, tak nelze pro jeho zcela odlišný vývoj a nebezpečnost srovnávat se separací podníceným násilím. Separací podnícené násilí totiž může často účinně vyřešit mediace rozcházejících se jedinců nebo může utichnout po rozchodu či rozvodu samo. Oproti tomu „*odcházení*“ oběti u separáčnického násilí, může vést k ještě větší eskalaci násilných ataků a mnohdy je provázeno také snahou o její úplnou likvidaci, což se neobejde bez nutnosti poskytnout této ohrožené osobě potřebnou odbornou pomoc a bude zřejmě nutný i zásah orgánů činných v trestním řízení.

²³ Ševčík, D., Špatenková, N., *Domácí násilí: Kontext, dynamika, intervence*, 1. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 46

²⁴ Čírtková, L., *Forenzní psychologie*, 3 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, str. 238 - 243

²⁵ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, *MLčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center*. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 26

– *Nátlaková kontrola*

Představuje trvalý psychický nátlak, který je veden extrémní snahou násilné osoby po kontrole oběti. K fyzickému násilí se pachatel uchyluje jen velmi zřídka, a to zpravidla na počátku jeho násilného jednání, zato s tak velkou intenzitou, že mu i pár fyzických útoků dokáže zaručit, že se mu oběť v obavách před dalším útokem nepostaví a je jím tak zcela ovládána. Pozice agresora je pak soustavně upevňována izolováním ohrožené osoby od okolí, jejím zastrašováním, obviňováním, vyhrožováním, upíráním jejích potřeb nebo emocionálním týráním. Oběť tohoto permanentního deprimujícího nátlaku trpí neustálými obavami z tyрана, cítí se bezmocně, naprosto postrádá sebedůvěru a schopnost se samostatně rozhodovat, neboť musí v každé situaci žádat agresora o jeho svolení a není neobvyklé, že ji sužují i těžké depresivní a úzkostné stavy.

Zvláště tento typ domácího násilí bývá nepochopen nejen ze strany veřejnosti, ale i soudů, kteří pokládají za nelogické, že se oběť nechává takto omezovat, vydírat či zesměšňovat, a to i přesto, že není fyzicky napadána. Toto „neporozumění“ má za následek, že je tento způsob týrání podrobován častým viktimologickým expertizám, které jej vysvětlují. Z hlediska právního je pak pro posouzení konkrétního případu podstatná míra, potažmo intenzita duševního týrání a její dopad na život oběti.

2.5 Druhy domácího násilí

V komentáři trestního zákona z roku 2004 (Šámal, P., Pury, F., Rizman, S.) je o násilí konstatováno, že představuje určitý prostředek k dosažení zamýšleného cíle.²⁶ V případě domácího týrání bude tímto cílem zpravidla potřeba moci a kontroly a jejich udržení. K dosažení tohoto svého záměru pak domácí agresor užívá celou řadu násilných taktik, mezi nimiž lze identifikovat určité dominující druhy násilí, kterým je oběť vystavována nejčastěji.

1) Fyzické násilí

Zahrnuje velmi rozmanité spektrum násilníkovy chování, kterým může být fackování, škracení, kopání, tahání za vlasy, strkání, údery pěstmi či různými předměty nebo útoky se

²⁶Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, 2008, proFem o.p.s., str. 13

zbraní. Z hlediska následků, které toto jednání zanechává na tělesné schránce oběti, jde o jednu z nejhrubějších a nejzávažnějších variant útoku. Právě s přihlédnutím k tomu, že násilníkově jednání zanechává na oběti zpravidla viditelné stopy, mohlo by se zdát, že bude i rychleji odhaleno. Někdy tomu tak skutečně je, ale zdaleka ne vždy. Inteligentní násilník totiž nikdy svou oběť nezraní na viditelných místech (obličej, krk, prsty na ruce, apod.), ale bude dbát na to, aby jeho útok zůstal skrytý. Mimo to, i sama oběť dělá cokoli proto, aby svá zranění zakryla. V situaci, kdy jsou odhalena někým z venčí a musí je zdůvodňovat, bere vinu na sebe, vymlouvá se a snaží se vše svalovat na svou vlastní nešikovnost (pád ze schodů, zakopnutí, zranění ze sportu, atd.). Pokud se i přes tuto snahu oběti ukáže, že byla zraněna domácím násilníkem, i nadále jej zpravidla nepřestává bránit, kdy zřejmě nejčastěji tvrdí, že si napadení zasloužila svým chováním sama nebo že za to násilník nemůže, neboť jej k tomu vyprovokovala. Z tohoto důvodu je tak někdy vše odhaleno až v nejzávažnějších případech, kdy má oběť tak těžká zranění, že se neobejde bez lékařské pomoci.

2) Psychické násilí

Je možné jej označit také jako emocionální či citové týrání. Představuje různé formy jednání, které může být slovní či nikoliv, jako zesměšňování, vyhrožování, šíření difamujících údajů o oběti, citové vydírání, zastrašování, urážlivá oslovení, účelné ničení věcí, které má oběť ráda, ignorace, odpírání spánku či vyvolávání pocitu viny. Tento psychický teror bývá navíc často spojen i s jinými druhy násilí, což jen umocňuje trauma ohrožené osoby. Uvedený způsob napadání se však velmi obtížně prokazuje. Psychické týrání bývá totiž mnohdy precizně propracováno a není snadné jej postihnout či rozeznat, a ke všemu po něm nezůstanou zjevné tělesné stopy, jako u fyzické agrese, „*ale ve svém důsledku může mít daleko horší dopad, zejména na sebeúctu (hodnocení sebe samého), sebepojetí (představu o sobě), sebedůvěru (postoj k sobě) a sebevědomí (vědomí své vlastní hodnoty).*“²⁷ Vzhledem k tomu, že původcem každého útoku v rámci domácí agrese bude vždy osoba oběti blízká, bude se psychické násilí vyskytovat u všech druhů násilí (nevyjímaje násilí fyzické), neboť

²⁷Ševčík, D., Špatenková, N., Domácí násilí: Kontext, dynamika, intervence, 1. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 49

skutečnost, že je ohrožená osoba napadána svým blízkým, ať již v jakékoli formě, ji sama o sobě působí značnou psychickou zátěž.²⁸

3) Sexuální násilí

S tímto druhem agrese se setkáváme nejčastěji při domácím násilí páchaném na ženách, jako partnerkách / manželkách násilné osoby. Můžeme jej definovat jako „nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoli druhu, resp. jako jakoukoli situaci, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách.“²⁹ Z tohoto vymezení je patrné, že se zde nejedná „pouze“ o znásilnění, ale řadíme sem všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány. Z různých statistik ovšem vyplývá, že je právě znásilnění nejčastější formou sexuálního napadení, a to v souvislosti s faktem, že až polovina žen, které jsou oběťmi domácího teroru, byla minimálně jednou ze strany svého partnera i znásilněna. „Znásilnění proměňuje akt života v akt smrti, i když přitom vůbec nemusí dojít k fyzickému úmrtí oběti. Jedná se o absolutní násilí, protože vylučuje znásilněnou ženu jako subjekt (subjekt nadaný řečí a touhou) a dává v představách agresora zvítězit pocitu všemocnosti.“³⁰ Sexuální násilí tak spíše kromě určitého druhu sexuálního uspokojení tyрана, představuje nástroj, kterým má být oběť podrobena, pošpiněna a zlomena.

4) Ekonomické násilí

Zamezení možnosti disponovat s finančními prostředky představuje velmi účinný způsob podrobení si ohrožené osoby. Domácí násilník kontroluje veškeré příjmy a výdaje, sleduje, co oběť nakupuje, stanovuje, jaké prostředky může použít na společnou domácnost a na děti nebo jí dokonce brání chodit do zaměstnání. Tímto způsobem je oběť postavena do velmi nevýhodné a stresující pozice, která ji činí naprosto závislou na násilné osobě, a to proto, že kdykoliv potřebuje peníze, musí o ně agresora prosit. Takováto finanční tíseň ukotvuje postavení násilníka a znemožňuje, aby si oběť plánovala svůj vlastní čas a aktivity, čímž je vlastně izolována od okolního světa. Díky neustálému nedostatku financí je také umocňován strach oběti z opuštění domova či vyhledání nějaké pomoci.

²⁸ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, 1. vyd., Praha : Grada Publishing a.s., 2008, s. 20

²⁹ Ševčík, D., Špatenková, N., Domácí násilí: Kontext, dynamika, intervence, 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2011, str. 51

³⁰ Daligand, L., Násilí v partnerských vztazích, 1.vyd., Praha: Portál, s.r.o., 2014, str. 86

5) Sociální násilí

Sociální násilí většinou neexistuje samostatně, ale bývá uplatňováno spolu s jinými druhy agrese, nejčastěji (ne však pouze) představuje jednu ze složek týrání psychického. Agresor sleduje, kam oběť chodí, s kým se stýká, chce vědět, proč tam jde, co tam bude dělat, kolik tam bude lidí a kdy se vrátí. Při působení nátlaku na oběť, vedoucímu k jejímu úplnému připoutání, násilník neváhá použít i fyzické síly nebo výhrůžek a dokáže i velmi dobře manipulovat s dětmi či jinými osobami, kterými se snaží oběť vydírat. Jednoduše řečeno je tedy tímto způsobem oběti zakazováno, aby se stýkala s jinými lidmi, bez ohledu na to, zda jde o její rodinu, přátele či kolegy z práce, a to s cílem ji zcela kontrolovat a izolovat od okolí.

K podanému výčtu násilného chování je ještě třeba doplnit, že domácí agresori při svých útocích na oběť zpravidla neužívají pouze jeden, ale hned několik druhů násilí, které se různě prolínají. Pro příklad lze uvést soudně řešenou situaci, kdy pachatel téměř čtyři roky *„nejméně jedenkrát do měsíce fyzicky a téměř denně psychicky týral svoji družku tak, že ji bil otevřenou dlaní do různých částí těla, strkal do ní, tahal jí za vlasy, škrtil ji, kopal do ní, bolestivě jí mačkal ruce takovou silou, že jí způsobil hematomy, bezdůvodně na ni křičel, označoval ji vulgárními výrazy, ponižoval ji, ačkoliv byla na rodičovské dovolené s jejich synem, vyčítal jí ekonomickou nesamostatnost, posměšně hodnotil její psychický stav...“*³¹

3 Násilná a ohrožená osoba

Pojmy násilná a ohrožená osoba, neboli pachatel a oběť, považujeme v rámci problematiky domácího násilí za rozhodující, a to především proto, že těmito termíny označujeme nejen jeho dva hlavní aktéry, ale současně jejich pevně dané postavení a role, které se v průběhu času nikdy nemění.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 03. 09. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1042/2014 [Výběr NS 4909/2014]

3.1 Násilná osoba – pachatel

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, vysvětluje násilnou osobu jako osobu, která „*ohrožuje jinou osobu (ohroženou osobu) na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti a společně s ohroženou osobou obývá byt nebo dům, popřípadě jsou či byli spolu s ohroženou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu, a vzhledem k aktuální zadokumentované situaci, předešlým incidentům a riziku reálného ohrožení lze důvodně předpokládat, že tato osoba se bude dopouštět i nadále násilí vůči ohrožené osobě.*“³²

Je však třeba si uvědomit, že tak, jak může domácí násilí probíhat v různých podobách (formách), lze i mezi pachateli domácího násilí najít různé typy násilníků.

„*Vodítkem k profilu násilné osoby by měla být analýza jejího chování v partnerském vztahu. Z toho lze celkem dobře usuzovat na její osobnostní založení.*“³³ Pokud pak jde o samotné rozdělení pachatelů domácího násilí na určité typy, lze uvést například dělení významné české viktimoložky doc. Čírtkové, která agresory dělí následovně: „*rozpadlý alkoholik, stresovaný slaboch, nepolepšitelný sadista, domácí násilník s dvojí tváří, normální násilník, reaktivní násilník a jiný pachatel.*“³⁴ V této souvislosti je však potřeba upozornit na fakt, že pokud jde o typologii násilných osob, současné poznatky pocházejí pouze ze studie pachatelů mužů, a to z toho důvodu, že analýzy o násilných ženách k dispozici nemáme.

Jak je z uvedené typologie zřejmé, není možné jednoznačně definovat typ agresora, který se domácího násilí dopouští, neboť osobnosti pachatelů jsou různé. Při vymezení násilné osoby tedy nelze vycházet z určitého pohlaví, věku, stupně dosaženého vzdělání či sociálního postavení, a to proto, že se domácího násilí dopouštějí různé kategorie osob. U některých starších teorií se dokonce můžeme setkat s tvrzením, že násilné osoby trpí specifickou osobnostní poruchou, což je však v dnešní době překonáno. Dokonce se můžeme

³² Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

³³ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 66

³⁴ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 66

setkat s tím, že agresor projevuje různé chování v soukromí svého domova a zcela odlišně se projevuje mezi lidmi na veřejnosti.

Při snaze o přiblížení pojmu násilné osoby lze však zmínit určité charakteristické znaky, kterými se násilné osoby mohou (avšak nutně nemusí) vyznačovat, mezi takové lze příkladmo řadit silnou emocionální závislost na partnerovi, nízké sebevědomí, extrémní žárlivost, snahu neustálé kontroly, obavy ze ztráty partnera, podezíravost, žádné výčitky svědomí, zcela nepřiměřené reakce na stresové situace, narcismus, výbušnost, předchozí vlastní zkušenost s násilím vůči jejich osobě nebo uznávání „tradičního“ patriarchálního uspořádání rodiny. Velmi obecně lze tedy shrnout, že pachatele domácího násilí charakterizuje dominantní chování a potřeba moci a kontroly.³⁵

Teorie Neila Jacobsona a Johna Gottmana, kteří jsou autory díla s názvem „When Men Batter Women“ (1998) pak zase rozděluje agresory na dvě skupiny, nazvané jako „Kobry“ a „Pitbulové“.

1) Kobry

„Kobry jsou původci těžkých podob domácího násilí a jsou považováni za nenapravitelné pachatele, neboť psychoterapie u nich nefunguje. Vynikají řadou psychopatických rysů: nemají žádné výčitky svědomí, jsou výrazně egocentričtí. Nesnášejí, když jim druhý předepisuje, co mají dělat anebo je jinak omezuje. Prosazují své potřeby kontrolovanou agresí nejen doma, ale i v jiném sociálním prostředí.“³⁶ „Před napadením působí tito agresori klidně a koncentrovaně. Ani v průběhu incidentu se „nerozpálí do běla“, jsou schopni náhle ve fyzické přestat a dělat, jakoby se nic nestalo.“³⁷

2) Pitbulové

Oproti shora popsaným „Kobrákům“, je agrese „Pitbulů“ naopak spojena se silnými emocemi. Dali by se v jednoduchosti popsat jako introverti s depresivními náladami. „Na partnera či partnerku bývají více emocionálně navázáni, proto trpí obavami z jejich ztráty.

³⁵Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vyd. C. H. Beck, Praha, 2011, str. 152

³⁶Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 69

³⁷Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 69

*Strach z opuštění může hrát důležitou roli v motivaci domácího násilí, kterého se dopouštějí. Frustrace v nich postupně narůstá a vede k výbuchům zlosti.*³⁸ „Pitbulové jsou v omezené míře schopni náhledu na své problematické chování, mohou projevovat alespoň částečné výčitky svědomí.“³⁹ Tento typ pachatelů se současně vyznačuje potřebou kontroly svého partnera, což může znamenat větší riziko ve vzniku stalkingu v případě, že dojde k rozpadu jejich vztahu.

Další dělení pachatelů přinesla Angličanka Pat Cravenová, která navrhla celkem „*osm základních typů domácích násilníků: surovec, žárlivec, špatný otec, lhář, vyděrač, sexuální násilník, pán domu a psychický utlačovatel.*“⁴⁰ Uvedené typy lze přitom spatřovat u jednoho agresora v různých kombinacích.

Dalším zdrojem, který přinesl poznatky o násilných osobách, jsou výzkumy, zaměřené na psychiku pachatele a zkoumání jejich osobnostních rysů. Dle těchto psychologických výzkumů rozlišujeme následující obecnou typologii násilných osob:

1) *Obecně agresivní pachatel domácího násilí („GVA, Generally Violent – antisocial“)*

Obecně agresivní pachatele lze identifikovat podle jejich agresivního osobnostního založení, přičemž tuto svoji agresi nesměřují jen vůči blízkým osobám v rámci domácího násilí, ale napadají i osoby zcela cizí. Domácí násilí tak u nich představuje pouze jednu z podob jejich agresivního chování. „*Násilné sklony se tedy projevují napříč různými situacemi a také napříč různými oběťmi (blízké i cizí osoby). Mohou se u nich vyskytnout i kontakty na kriminální či sociálně patologické prostředí.*“⁴¹ Navíc, tyto násilné osoby téměř postrádají jakoukoli empatii a v přístupu k ženám jsou negativní. Tyto jejich vlastnosti se pak projevují také v tom, že mají problém udržet si zdravý vztah. „*V odborné literatuře se v této souvislosti objevuje termín „povrchní vazba“ (Dismissive Attachment Style).*“⁴² Kromě toho je třeba

³⁸ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 69

³⁹ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 69

⁴⁰ Dostupné z <http://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>

⁴¹ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 71

⁴² Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 71

zdůraznit, že pokud již ze strany těchto pachatelů k násilnému jednání dojde, nejsou schopni žádných pocitů viny, což také vypovídá o jejich psychopatologické osobnosti.

2) *Pachatel „specialista“ („Family Only“)*

Z již výše uvedených charakteristických znaků, kterými se mohou pachatelé domácího násilí projevat, k pachateli „specialistovi“ řadíme impulzivní jednání, žárlivost nebo jistou závislost na svém partnerovi. U těchto osob, na rozdíl od obecně agresivních pachatelů, nenajdeme projevy agresivního chování vůči cizím osobám, což může u lidí v jejich okolí vyvolat dojem „naprosté normálnosti“, tj. může se zdát, že se jedná o naprosto bezproblémového jedince, který respektuje všeobecně uznávané normy a jedná korektně. Proto se u těchto násilných osob vžil vedle pojmu „specialista“ současně označení „pachatel dvojí tváře“. Pokud jde o samotné napadání, dá se říci, že k němu obvykle dochází v závislosti na určité typově podobné situaci, kterou se bude pachatel pokoušet řešit fyzickým násilím nebo vlivem potlačování jeho emocí, což vede k následnému výbuchu v agresivní chování. O tom, že se tento typ násilníků spíše nevyznačuje psychopatologickými rysy může svědčit i fakt, že se alespoň ze začátku mají snahu za své činy omlouvat a mohou pociťovat vinu.

3) *Pachatel s psychickou zátěží („Emotionally Dysphoric/Borderline“)*

Jak je již z názvu této kategorie násilníků patrné, jde o jedince, kteří jsou stíženi určitou poruchou osobnosti, jež může pramenit z jejich negativních zážitků z dětství, a to především v návaznosti na chování jejich rodičů, kterými mohli být odmítáni anebo se mohli sami stát objektem zneužívání. Jejich chování lze definovat jako emocionálně nestabilní, nevyzpytatelné a vysoce manipulativní, trpí depresivními náladami a pocitem nedostatečnosti. Nejsou schopni účinně řešit své vztahové problémy, které mohou být zhoršovány i jejich extrémní žárlivostí. Při jakékoli konfrontaci s partnerem, týkající se jejich vztahových problémů, jednají agresivně, neboť tuto situaci pociťují jako svoje vlastní ohrožení a tím, že svého partnera napadnou, se tohoto stresu zbavují. K ventilaci jejich násilí sice dochází pouze doma, čili v soukromí, avšak i přes tuto skutečnost o nich jejich okolí nemá příliš dobré mínění, neboť často bývají sociálně izolovaní.

3.2 Ohrožená osoba – oběť

V této práci jsou termíny ohrožená osoba a oběť užívány jako synonyma, ovšem pokud se na tyto pojmy podíváme blíže, je třeba zmínit jisté odlišnosti.

Ohrožená osoba je termín, který byl odvozen ze zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (zákon č. 135/2006 Sb.). Rozdíl oproti pojmu oběť je v tom, že osoba ohrožená nemusí být nutně vždy obětí, a to z toho důvodu, že charakter útoku pachatele nemusí dosahovat ve všech případech takové intenzity, aby jej bylo možné podřadit pod některou ze skutkových podstat trestného činu.

K termínu oběť podává definici zákon o obětech trestných činů (zákon č. 45/2013 Sb.), dle kterého se obětí rozumí *„fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“*⁴³

Oběť trestného činu a její role v jeho genezi je předmětem viktimologie.⁴⁴ *„Pokud jde o domácí násilí, neexistuje žádný konzistentní osobnostní profil oběti... Objektem násilí se může stát nejen kterákoliv žena, ale i mužští členové rodiny, nezávisle na věku, vzdělání, kultuře, ekonomickém statutu, stylu života.“*⁴⁵ Krom již zmíněných ženských a mužských obětí, se však domácí týrání nevyhýbá ani dětem, seniorům či osobám handicapovaným. Ohroženou osobou se tak může stát jakýkoliv člen rodiny, který s agresorem obývá společnou domácnost. Stejně jako pachatelé tohoto typu agrese, i oběti mohou mít různé charakterové vlastnosti, tudíž skutečnost, že jde o ohroženou osobu, nemusí být na první pohled vůbec patrná. *„Proto je třeba varovat před úvahami – nevypadá jako oběť domácího násilí.“*⁴⁶ Dle zákona o obětech trestných činů je dokonce jednou ze základních zásad, že *„každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť,*

⁴³ § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

⁴⁴ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, 2008, proFem o.p.s., str. 63

⁴⁵ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, 2008, proFem o.p.s., str. 65

⁴⁶ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center., 1.vyd., Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 18

*nevyjde – li najevo opak nebo nejde – li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.*⁴⁷

Podle reakce oběti na domácí násilí, jejího postoje k němu a určitý vzorec řešení této situace, rozlišujeme následující skupiny obětí.

– *Akceschopná oběť (vzorec: rychlý odchod, odloučení)*

Ohrožená osoba je schopná mít jasné představy o tom, jak by měl vypadat zdravý partnerský vztah a uvědomuje si, že neustálé sliby násilného partnera/ky o tom, že se napraví, jsou falešné. Podnětem, který oběť k jejímu odchodu vede, bývá institut vykázaní, kdy díky nepřítomnosti násilné osoby, může oběť vše důkladně promyslet a rozhodnout se, co bude dál. Akceschopnou obětí jsou dle výzkumů povětšinou mladší ženy, jejichž vztah či manželství netrvá příliš dlouho a které netrpí syndromem týrané osoby (partnera).

– *Konzervativní oběť (vzorec: nová šance)*

Konzervativní oběti žijí v dlouhodobých vztazích, ve kterých jsou útoky násilné osoby prolínány dlouhými obdobími klidu. Tyto ohrožené osoby stále věří v možnou nápravu agresora, o kterou usilují. Za příčinu jeho násilného chování považují například psychické problémy, velký stres, pití nebo jinou závislost a předpokládají, že pokud bude násilník chtít nebo se mu dostane odborné pomoci, dokáže se změnit. Z tohoto důvodu také neuvažují o tom, že by vztah s násilnou osobou ukončily. Mezi těmito oběťmi dominují ženy středního věku, které zpravidla nemají vlastní prostředky a jsou tak odkázány na svého partnera.

– *Oslabená oběť na odchodu (vzorec: pokročilé stádium procesu odloučení)*

Takto jednající oběť měla z počátku snahu problém domácího násilí řešit, a to například poradami s odborníky či návštěvou různých psychologických poraden. Díky dlouhému trvání této agrese, navíc se vzrůstající intenzitou, ovšem přichází postupem času na to, že její vztah s pachatelem nemá žádnou budoucnost, neboť se násilník změnit ani napravit nedokáže. Jakmile dojde k tomuto poznání, záhy se rozhoduje svůj vztah s násilnou osobou ukončit. K realizaci svého konečného rozhodnutí však potřebuje pomoc a podporu,

⁴⁷ § 3 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

neboť, i když je k odchodu již rozhodnuta, její akceschopnost je vlivem prožitého násilí značně oslabena.

– *Týraná oběť (vzorec: ambivalentní vazba)*

Tyto oběti zažívají první ataky v rámci domácího násilí velmi brzy po začátku jejich vztahu. Povětšinou jde o jejich první vážné partnerské soužití, díky čemuž nemají zkušenosti s „normálně“ fungujícím, „zdravým“ vztahem. *„K prvním fyzickým útokům dochází již před uzavřením manželství nebo v době prvního těhotenství partnerky. Brzký nástup násilí ovšem nevede ke krachu vztahu, ale naopak – vazba na partnera se upevňuje. Důsledkem je naučená bezmoc a další klasické příznaky syndromu týraného partnera. Objevují se způsoby chování a obranné mechanismy typické pro intra familiární traumatizaci (soucit s týrající osobou, její vyviňování, paradoxní vazba).“⁴⁸*

I přesto, že je jak problematice domácího násilí, tak samotným obětem věnována stále větší pozornost, není neobvyklé, že se setkáváme s častým nepochopením jejich chování. Objevují se otázky – proč neodešla, proč si to nechala líbit, proč se k němu vrací i přesto, co jí udělal? V souvislosti s těmito otázkami je nutné si uvědomit, že týrání, které oběť domácího násilí zažívá, na ní zanechává nejen stopy fyzické, ale především má dopad na její psychiku, což vede k tomu, že nejedná a ani není schopna jednat a reagovat tak, jak by v normální situaci reagovala. Oběť již není zcela samostatným jedincem, který je schopný se svobodně rozhodovat podle svých vlastních preferencí, ale je podrobena domácímu násilníkovi, který její život zcela ovládá a kontroluje. Díky této závislosti na agresorovi není oběť schopná jednat také proto, že má strach, jakou reakci by její chování v násilníkovi vyvolalo. Mimo to ji trápí pocity studu a strachu z reakce jejího okolí, což postupně vede k tomu, že je oslabena nejen po fyzické, psychické a morální stránce, ale trpí i depresemi, stavy úzkosti a paniky. Vlivem všech těchto okolností, kdy je již natolik zmanipulována, zbavena jakékoliv sebedůvěry a udržována v pocitu, že je odpovědná, za vzniklou situaci, pak automaticky bere vinu na sebe.⁴⁹

⁴⁸ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center., 1.vyd., Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 57 – 60

⁴⁹ Čírtková, L., Policejní psychologie, Aleš Čeněk, Plzeň, 2006, str. 196

3.2.1 Ženy v postavení oběti domácího násilí

Pokud hovoříme o obětech domácího násilí, ženy, jako intimní partnerky agresora, považujeme za tu nejpočetnější skupinu. Z jednoho z prvních mezinárodních výzkumů násilí na ženách (UNICRI, HEUNI a Statistics Canada, 2003 – 2004), do kterého byla zapojena i Česká republika, vyplynulo, že jsou ženy do značné míry ochotny agresivní chování ze strany násilného partnera tolerovat a že násilí ve vztahu považují za obvyklou, nikoli příliš vážnou součást jejich vztahu. *„Zdá se, že ženy nejsou schopny či ochotny o násilí ze strany vlastního partnera uvažovat v právních souvislostech. Pouze jedna pětina dotazovaných žen označila zažité násilí ze strany partnera / manžela za trestný čin, zatímco necelá polovina „za něco, co se prostě stává“.*⁵⁰ Z předchozích vět je tedy patrné, že ženy často dlouhou dobu popírají, že by mohly být obětmi domácího násilí, že by chování domácího násilníka jistým způsobem vybočovalo z normy či snad mohlo přesáhnout určité meze.⁵¹

Více než jiné oběti, jsou ženy ovládány pocitem studu, což vede k tomu, že i dlouhá léta o své situaci s nikým nemluví a veškeré známky svého napadání tají. Za to, co se jim děje, si převážně kladou vinu, což jen umocňuje jejich tendence domácího tyrana obhajovat a brát vše na sebe. Tento jejich charakteristický postoj násilníkovi umožňuje pokračovat ve svých agresivních výpadech a představuje jeden z důvodů, proč není domácí násilí ženami více oznamováno a proč je tak těžké jej včas odhalit.

Ženám se v rámci jejich napadání nevyhýbá žádný z již popsaných druhů agrese. Násilník vždy najde nějakou záminku, proč ženu napadá a čím si své útoky ospravedlňuje. Tímto jeho důvodem může být cokoli, že dle něj údajně sváděla jiné muže, má odlišné názory či postoje, klade mu odpor nebo například špatně plní jeho úkoly.⁵²

Nezáleží tedy, zda tyto ohrožené osoby zažívají fyzické, psychické, sexuální či jiné napadání, vždy je prvotní, aby si napadená žena uvědomila, že je obětí svého domácího tyrana a nechala si (chtěla) pomoci – měla zájem a vůli svou situaci řešit. Toto však může být

⁵⁰ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, 2008, proFem o.p.s., str. 20 – 21

⁵¹ Topinka, D., (ed.), Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu – Základní fakta a výsledky. 1. vyd. SocioFaktor s.r.o., 2016, str. 95

⁵² Daligand, L., Násilí v partnerských vztazích, 1.vyd., Praha: Portál, s.r.o., 2014, str. 120

obtížnější, než se zdá, neboť žena postupem času přestane být osobností, kterou bývala, je již zvyklá naprosto se podřizovat vůli agresora a ve všem mu vyhovět, ve snaze, že tak předejde dalšímu svému napadání. V tomto zažitém vzorci chování, je tak pro oběť takřka nemožné s někým mluvit o tom, co prožívá.

3.2.2 Děti v postavení oběti domácího násilí

Děti považujeme za zvlášť zranitelné oběti.⁵³ Již toto označení zdůrazňuje potřebu děti obzvláště chránit před situacemi, které by je mohli nepříznivě ovlivnit, a to především proto, že ony samy se účinně bránit nemohou.

Zjištění, vyplývající z mnohých výzkumů jasně ukazují, že v naprosté většině vztahů, kde k domácímu týrání dochází, žijí děti. Tento alarmující fakt je však mnohdy přehlížen, neboť je primární pozornost věnována pouze násilnému jedinci a jeho dospělé oběti. Z tohoto důvodu jsou děti mnohými experty považovány za jakési „zapomenuté oběti domácího násilí.“⁵⁴

Vzhledem k tomu, že jsou však děti často u napadání jejich blízkých (nejčastěji svých matek) přítomny nebo jsou dokonce i samy oběťmi násilné osoby, musíme na domácí násilí nahlížet v rozšířeném měřítku, který zahrnuje nejen samotné násilí vůči dospělé oběti, ale představuje mnohem větší problém, který lze nazvat jako zvláštní násilí páchané na dětech.

S ohledem na omezené rozumové a vyjadřovací schopnosti těchto obětí, je navíc třeba poukázat na vysokou míru latence těchto případů.

1) *Přímá viktimizace – děti jako přímé oběti domácího agresora*

Dítě, které je přímou obětí agresora, bez ohledu na to, zda se jedná o jeho vlastní dítě či dítě žijící s ním ve společné domácnosti, je vystavováno nejčastěji násilí fyzickému, emocionálnímu (psychickému) nebo sexuálnímu. K tomuto se ovšem může přidat naprosté opomíjení či zneužívání rodičovských povinností, což vede především k tomu, že je dětská oběť současně zcela zanedbávána. Zanedbávání dítěte může spočívat v neposkytování jeho základních životních potřeb, především odpírání potravy, nedostatku zdravotní péče, léků,

⁵³ § 2 odst. 4 písm. a) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

⁵⁴ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center, 1.vyd., Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 62 – 63

ošacení apod. Krom těchto závažných porušení rodičovské odpovědnosti, k tomu však náleží také zanedbávání citové, kdy je dítě vystavováno neustálému pocitu, že o něj není zájem, není mu projevována láska a náklonnost a je mu dáváno najevo, že na něm nikomu nezáleží, že nikam nepatří.

Pokud jde o samotné napadání, poměrně často může k napadení dítěte dojít také proto, že se ono samo snaží před agresorem chránit svého rodinného příslušníka (typicky matku, mladšího sourozence apod.) a je tak, za toto své jednání, potrestáno nebo je zraněno nějakým předmětem či zbraní, která měla být primárně použita právě k napadení jeho blízkého. Vzhledem k zásadnímu faktu, že děti ještě nemají „dostatečnou schopnost obrany“⁵⁵, jsou jim navíc způsobena mnohdy velmi závažná zranění, která by u dospělého nebyla například tak intenzivní, což znamená, že je u nich mnohem častěji třeba lékařského ošetření.

Vše, co dítě během soužití s násilníkem takto zažívá, má zvláště s ohledem na jeho probíhající rozumový a mravní vývoj, obrovské dopady na jeho psychiku. K těm nejzávažnějším patří pocity bezmoci a viny, depresivní nálady, nedostatek sebevědomí, noční můry, výbušné chování a častá nemocnost.

2) Nepřímá viktimizace – děti jako svědci domácího násilí

„Světová zdravotnická organizace charakterizovala situaci, kdy děti jsou svědky násilí, jako jejich psychické týrání... Pod pojem psychické týrání dětí je zahrnuto i takové chování dospělé osoby, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Tím je jednoznačně také vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, vyvolávání situace, kdy dítě má skoro nepřetržitě pocit strachu apod.“⁵⁶

Děti, které vyrůstají v rodinách, postižených domácím násilím, zažívají stejnou psychickou zátěž, jako oběť, která je přímo napadána. V tomto ohledu tak není rozhodné, zda dětská oběť na vlastní oči útok sleduje nebo „jen“ slyší jeho průběh, později pozoruje

⁵⁵ Kloubek, M. Trestná činnost páchaná na dětech. Zpravodaj BKB, 2001, č. 4, str. 17

⁵⁶ Dítě jako svědek domácího násilí. Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MV ČR k postupu Policie vůči dítěti – svědkovi domácího násilí.

Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/files/files/metodika_dite_svedek_dn.pdf

následky na oběti, vybavení jejich domácnosti či ostatních věcech. Tyto velmi negativní pocity jsou umocněny skutečností, že děti nedokáží pochopit, co se v rodině děje a proč k násilí dochází. Jejich psychický stav je zhoršován také tím, že si nemohou svobodně vybrat, zda ve vztahu s násilníkem setrvají či nikoliv. Žijí tak v neustálé nejistotě a obavách, což se u starších dětí mnohdy projevuje i častými útěky z domova.

3.2.3 Senioři v postavení oběti domácího násilí

O týrání seniorů nejsou tak široké poznatky, jako o ostatních skupinách obětí. To ovšem neznamená, že by k jejich domácímu napadání nedocházelo či se tak dělo jen zřídka. Tato situace může být připisována vysoké latenci těchto případů.

Pro oběti z řad seniorů je velmi obtížné vyhledat jakoukoliv pomoc, a to nejen z toho důvodu, že mnohdy ani neví, kde ji hledat nebo na koho se obrátit, ale především kvůli tomu, že se stydí za to, že jsou terorizováni svými blízkými, často jejich vlastními dětmi. Toto jejich napadání chápou jako svoje vlastní selhání a přisuzují si vinu, že své děti špatně vychovali. Kromě toho mohou být omezeni nějakou nemocí nebo dokonce trpí demencí či dočasnými výpadky paměti, což jim může znemožnit rozpoznat, co se s nimi děje a případně tak násilí oznámit. Časté jsou i případy, kdy senioři situaci neřeší záměrně, rezignují a s násilím se smíří, neboť trpí pocitem vlastní nedůležitosti a nepotřebnosti a obávají se, že by jim stejně nikdo nevěřil. K tomuto nezdravému hodnocení své osoby přispívá právě časté psychické, potažmo emocionální, sociální a ekonomické násilí, s občasnými lehčími fyzickými útoky.

Terorizování těchto osob probíhá formou různých útoků spojených s naprostým nerespektováním jejich lidské důstojnosti a práv s tím, že nejčastěji jde o různé nadávky, vyhrožování, odebírání finančních prostředků, neposkytování potravy a tekutin, odpírání léků, ponižování, zavražďování, citový nátlak, vydírání apod.

V důsledku jejich onemocnění či nemožnosti postarat se již o sebe sama, mnohdy nejsou schopni udržet své dřívější kontakty, čímž jsou nuceni pobývat v sociální izolaci, kde jsou zcela odkázáni na pomoc pečujících osob. V těchto případech tak mohou být oním agresorem i pracovníci pečovatelských a jiných služeb, kteří jsou se seniorem, při zajišťování jeho základních životních potřeb, v každodenním kontaktu.

3.2.4 Osoby handicapované v postavení oběti domácího násilí

Tito jedinci, pro svou fyzickou nebo mentální indispozici, představují určitou specifickou skupinu osob, ohrožených domácím násilím. Vzhledem k jejich handicapu jsou totiž mnohdy úplně závislé na násilníkovi a mají omezenou možnost se násilí bránit. Jejich neschopnost se bránit, se projevuje nejen ve chvílích, kdy jsou útočníkem zrovna napadáni, ale i mimo tyto situace, a to z toho důvodu, že handicapované osoby nejsou často reálně schopny, právě kvůli svému stavu, domácí prostředí opustit a dostat se tak do bezpečí či vyhledat pomoc.

Dalším výrazným rysem, proč se mohou tyto ohrožené osoby stát a stávají snadněji obětí domácího násilí, je již zmiňované hledisko jejich závislosti na domácím násilníkovi. U těchto osob však nehovoříme o závislosti, která byla vytvořena záměrným jednáním agresora, pod jeho vlivem, ale jedná se o závislost danou okolnostmi, handicapem týrané osoby, která pro ni představuje závislost existenční. Kvůli její indisponovanosti je tak o oběti násilníkem zcela svévolně rozhodováno a podle toho je s ní také nakládáno.

V závislosti na druhu svého postižení, pro ně násilná osoba často znamená jediný možný způsob kontaktu s okolním světem, čímž je prakticky vyloučena možnost, že by tyto oběti mohli o svém příkoří s někým promluvit – pokud jsou vůbec schopni si jej uvědomovat. Nadto, obzvláště mentálně handicapovaní jedinci, nemají žádné zkušenosti s mezilidskými vztahy a mají sklon ostatním lidem někdy až přehnaně důvěřovat, což jen zvyšuje riziko, že mohou jednoduše skončit jako oběti domácího násilníka.

„Pachatelem bývá ve většině případů partner oběti, potomek, sociální pracovník, ošetřovatel, popřípadě i jiné osoby s méně blízkým vztahem k oběti.“⁵⁷

Agresor zpravidla není sužován obavami z jeho odhalení, protože spoléhá na nedůvěryhodnost těchto osob, jejich snadnou ovlivnitelnost a především jejich neschopnost samostatně jednat. Pokud však již skutečně dojde k oznámení tohoto patologického jevu, nejčastěji osobou oběti blízkou, nestává se příliš často, že by ohrožená osoba dokázala nebo chtěla s institucemi spolupracovat. Pokud si svůj stav totiž uvědomuje, obává se, že by buď

⁵⁷ Asociace pracovníků intervenčních center ČR, Mlčení bolí, Postřehy z desetileté praxe intervenčních center., 1.vyd., Guideline, s.r.o., Praha, 2016, str. 43

zůstala sama, což by znamenalo, že se o ni nikdo nepostará nebo že by musela podstoupit spoustu změn, především se přestěhovat do zařízení sociálních či zdravotních služeb, čehož se obává.

3.2.5 Muži v postavení oběti domácího násilí

„Manželka mívala vždy sklony ke kočkování a pošťuchování, jenže to postupně gradovalo, až tyto situace končily bolestivými šrámy a mým úprkem z místnosti. Následovaly výčitky a posměch, že jsem zženštilý, že nic nevydržím a chovám se jako srab. Navíc byla žena velice žárlivá a podezřívavá. Vyžadovala si mou plnou pozornost, žárlila na přátele, neakceptovala žádné moje aktivity.“⁵⁸ Z tohoto vyprávění lze jednoznačně určit, že domácí násilí není jevem, který postihuje pouze ženy, případně ostatní jmenované skupiny obětí, ale nevyhýbá se ani mužům.

Muži se dostávají do pozice ohrožené osoby nejčastěji v rámci jejich partnerského vztahu. Dle dosavadních výzkumů, při násilí na mužích, převažují spíše psychické útoky (urážky, nadávání, zesměšňování, vyhrožování zamezením kontaktu s dětmi, atd.) či lehčí fyzická agrese, jako strkání, pohlavkování, kopání, narážení pěstmi apod. Vzhledem ke své tělesné konstituci, muži příliš často neutrpí po útoku své agresivní partnerky závažná zranění, i přesto však, dle dostupných informací, zhruba polovina těchto obětí byla násilnou osobou alespoň při jednom z útoků závažněji zraněna. I navzdory svému poranění, muži však převážně lékařské ošetření nevyhledávají.

Díky svým charakterovým vlastnostem, dokáží tyto oběti mnohem déle násilí ze strany své partnerky/manželky snášet a nepřichází pro ně v úvahu, že by o něm mluvili. V očích ostatních nechtějí působit jako slaboši, kteří se bojí vlastní ženy a nedokážou si „udělat doma pořádek“, to je podpořeno i přetrvávajícími společenskými stereotypy, dle nichž je mužská identita zcela neslučitelná s představou bezmocné a slabé oběti.⁵⁹

Muži tento problém tedy řeší převážně sami, a pokud se rozhodnou vztah s násilnou ženou ukončit, mají k tomu mnohem lepší možnosti a postavení. Jejich fyzický i psychický

⁵⁸ Zpověď týraného muže. Dostupné z: <https://psychologie.cz/zpoved-tyraneho-muze/>

⁵⁹ Buriánek, J., Pikálková, S., Podná, Z. Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů. 1. vyd., Praha, 2014, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, str. 19

stav bývá mnohdy lepší, než je stav ženských obětí, které jsou ve stejné situaci, mají povětšinou své vlastní finanční prostředky nebo větší možnost získat rychleji práci – pokud již nepracují.

3.3 Syndrom týrané osoby

Syndrom týrané osoby označuje viktimizační syndrom obětí domácího násilí. Bývá označován také úžeji jako syndrom týraného partnera, týrané ženy, dítěte či seniora. Je jím pojmenován dopad dlouhodobého domácího násilí na osobu ohroženou, který v sobě nese známky jejího prožitého traumatu. V závislosti na různé psychické odolnosti jedinců, není však pravidlem, že by tento syndrom postihoval všechny osoby, které mají s domácím týráním zkušenost.

Tento pojem může podávat odpověď k otázce, z jakého důvodu ohrožená osoba od násilníka neodejde a proč si nechá jeho chování líbit. Proč nejen ženské oběti mnohdy časem *„postupně ztrácely schopnost kontrolovat svůj život a stávaly se bezmocné. Doslova neměly sílu odporovat a podléhaly tlaku, který na ně muži vyvíjeli za účelem donutit je udělat to, co oni chtějí, bez ohledu na jejich práva.“*⁶⁰

Oběť útoky vůči své osobě vnímá jako těžké příkoří, které ji postupně zbavuje vlastní sebeúcty a zakotvuje naučené vzorce chování, jež postupně narostou ve zcela asymetrický vztah, mezi ní a agresorem. Prožité události ji tak značně traumatizují a rozvíjí v ní akutní stresové poruchy.⁶¹

U dlouhodobého domácího týrání, oběti vykazují známky chování, označovaného jako tzv. „naučená bezmoc“ a může u nich docházet i k rozvoji posttraumatické stresové poruchy. Toto s sebou nese i celou řadu symptomů, kterými jsou nejčastěji – opakované prožívání zažitých traumatických událostí, z toho plynoucí noční můry, úzkostné vyhýbání se všemu, co by mohlo vyvolat vzpomínky na to, čemu byla oběť vystavována, co zažívala, neschopnost se uvolnit, zvýšená lekavost, poruchy spánku apod. V případě, že se této oběti nedostane odborné pomoci a není léčena, může to vést až ke změně její osobnosti.

⁶⁰ Machalová, T. Domácí násilí – filosofická analýza pojmu. 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014., str. 14

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 03. 2015, sp. zn. 3 Tdo 204/2015, [Výběr NS 1600/2015]

Tato reakce na traumatizující zážitky nepostihuje pouze dospělé jedince a neodvívá se „jen“ od fyzického násilí. Vzniká i vlivem ostatních agresivních projevů, nevyjímaje emoční týrání, společenskou izolaci, ekonomický nátlak či vyhrožování. Z tohoto důvodu se může objevit i u dětských obětí nebo u obětí nepřímých, zejména žijících dlouhodobě společně s agresorem.⁶² Nelze však říci, že by u každé osoby ohrožené domácím násilím docházelo ke zcela identickým symptomům, bude vždy záležet zejména na typu domácího týrání a previktimní osobnosti oběti.

4 Trestněprávní ochrana obětí v trestním právu hmotném

Tato kapitola je zaměřena pouze na vybrané trestné činy, se kterými se v problematice domácího násilí setkáváme nejčastěji. Vedle klíčového § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“ nebo „TZ“), tj. trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí a § 198 TZ, týrání svěřené osoby, totiž můžeme jednání agresora kvalifikovat i jako (těžké) ublížení na zdraví, znásilnění, omezování osobní svobody, vydírání, nebezpečné vyhrožování, pohlavní zneužití, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, vražda a mnohé další.

V souvislosti s trestněprávní ochranou obětí domácího násilí a jmenovanými trestnými činy, je však nutné zdůraznit, že v rámci trestního práva jsou postihovány pouze ty nejzávažnější případy domácího napadání, které lze, díky jejich intenzitě, podřadit pod některou z konkrétních skutkových podstat trestného činu, neboť naprostá většina všech domácích útoků je řešena v rovině přestupků. Je tomu tak především s ohledem na jednu ze základních zásad trestní odpovědnosti, kterou je „*zásada subsidiarity trestní represe*“, obsažená v § 12 odst. 2 TZ, dle které má být protiprávní jednání trestním právem postihováno až v nejkrajnějším případě, kdy jde o natolik společensky škodlivé jednání, pro které nepostačuje uplatnit odpovědnost pachatele podle jiných právních předpisů. K principu subsidiarity trestní represe podává výklad také Ústavní soud, dle něhož se jím „*vyjadřuje myšlenka, že k použití tak přísného prostředku, jakým je trestní právo, spojeného s razantními*

⁶² Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2. přepracované vyd., proFem o.p.s., 2008, str. 73 – 74

*zásahy do lidských práv a svobod, se má sáhnout až v případech nezbytí – jestliže k nápravě důsledků protiprávního jednání a k účinné ochraně společnosti nepostačují jiné, mírnější prostředky, ať již prostředky, jimiž disponují jiná právní odvětví, nebo prostředky mimoprávní. Tyto mimotrestní prostředky mají mít zásadně přednost.*⁶³ O trestněprávní represi tak lze uvažovat až jako o nejzazším způsobu řešení, což znamená, že jej chápeme jako prostředek „ultima ratio“.

4.1 Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)

Dle systematiky trestního zákoníku, konkrétně jeho druhé, tj. zvláštní části, řadíme trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí k trestným činům Hlavy IV, která pojednává o trestné činnosti proti rodině a dětem.

Skutková podstata tohoto trestného činu je přímo zaměřena na problematiku domácího násilí a směřuje tak k tomu, aby právě tímto ustanovením mohla být domácí agrese i primárně postihována. Dříve bylo domácí týrání trestáno v rámci § 215a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, nazvaném jako týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, který však nynější § 199 TZ zcela nahradil. Došlo jím k rozšíření pojmu společný byt či dům na pojem společné obydlí, byla zpřísněna trestní sazba a byly doplněny nové znaky kvalifikované skutkové podstaty (nyní § 199 odst. 2 a 3 TZ).

Vymezení trestné činnosti dle § 199 TZ podává odstavec (1), který stanoví, že „*kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.*“⁶⁴ Další odstavce pak vyjmenovávají okolnosti, které, budou – li u domácího týrání přítomny, povedou k uložení vyšší trestní sazby pachateli. Takovými okolnostmi jsou především způsob provedení činu, způsobená újma, počet osob, kterých se napadání týká a časový úsek, po který k němu dochází. V těch nejzávažnějších případech, vypočtených ve třetím odstavci daného ustanovení zákona (§ 199 TZ), kterými jsou těžká újma na zdraví více osob (tj. nejméně dvou) nebo usmrcení oběti, může trest odnětí svobody domácího tyрана dosahovat i dvanácti let.

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 02. 2014, sp. zn. III. ÚS 934/13, [21/2014 USn.]

⁶⁴ § 199 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zásadními pojmy daného trestného činu jsou „týrání“ a „osoba žijící ve společném obydlí“. Termín „týrání“ není nikde legálně popsán, avšak byl již mnohokrát přiblížen judikaturou, mj. také Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. 09. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005, které týráním rozumí „*takové jednání pachatele, které se vyznačuje zlým nakládáním buď s blízkou osobou nebo i jinou osobou, s níž pachatel žije ve společném domě či bytě (dnes společném obydlí), a současně se vyznačuje i určitou mírou trvalosti a dosahuje takové intenzity, aby bylo způsobilé vyvolat stav, který pociťuje postižená osoba jako těžké příkoří, resp. psychické nebo i fyzické útrapy. Zákon přitom nevyžaduje, aby týrání mělo povahu fyzického násilí, popřípadě též spojeného s následky na zdraví týrané osoby.*“⁶⁵

Označení „osoba žijící ve společném obydlí“ je pak důležité zejména z toho důvodu, že je jí poskytována oběti mnohem větší ochrana, než která by vyplývala z trestného činu nazvaného „týrání osoby ve společném obydlí“. Především je tomu tak s ohledem na skutečnost, že je v tomto případě možné zařadit protiprávní jednání pachatele pod uvedenou skutkovou podstatu i za situace, kdy je oběť, žijící s pachatelem, napadána také mimo jejich společné obydlí, což by ovšem v případě slovního spojení „týrání osoby ve společném obydlí“, možné nebylo.⁶⁶

Co do hlediska zavinění, je týrání osoby žijící ve společném obydlí úmyslným trestným činem, jehož objektem je zájem společnosti ochránit před domácím násilím nejen osoby blízké, ale i jiné osoby, žijící ve společném obydlí s agresorem.⁶⁷ Předmětem útoku tak nutně nemusí být pachatelovi blízcí, ke kterým trestní zákoník řadí příbuzné v přímém pokolení, osvojitele, osvojence, sourozence, manžela či partnera nebo osoby si navzájem blízké kvůli svému rodinnému nebo obdobnému poměru, ovšem pouze za předpokladu, že by způsobenu újmu oběti, taková druhá osoba důvodně pociťovala jako újmu svou vlastní,⁶⁸ ale i osoby zcela jiné. Oběťmi tak mohou být jakékoli osoby, jako například nájemníci, podnájemníci, spolubydlíci na kolejích apod.

⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 09. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005, [T 832]

⁶⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 634 – 635

⁶⁷ Jelínek, J. a kol., Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část, 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 633 – 634

⁶⁸ § 125 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Dalším rozhodujícím znakem tohoto protiprávního činu je sdílení společného obydlí, kdy je nutné, aby ohrožená osoba společně s násilníkem žila, skutečně s ním dané prostory sdílela a využívala je, a to alespoň zčásti. K pojmu obydlí podává výklad § 133 TZ, který jej definuje jako „*dům, byt nebo jinou prostorou sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.*“⁶⁹ Toto širší vymezení prostor, ve kterých může k danému skutku dojít, tak oproti dříve uváděnému společnému bytu nebo domu, zahrnuje nyní i chaty, hotely, různé ubytovny, koleje a jiné, avšak s tím, že je zde stále kladen důraz na to, že není třeba vést s násilníkem „*společnou domácnost*“ (tzn. *trvalé soužití osob, které se společně podílí na hrazení svých potřeb*), ale fakticky spolu bydlet. Společné obydlí je tak specifickým znakem daného trestného činu, který vyjadřuje určitou formu závislosti oběti na pachateli, spočívající v tom, že oběť zpravidla díky vytvořeným vztahům, plynoucích ze společného bydlení, jen velmi těžce toto prostředí opouští.

Pokud jde o časový faktor, je dobré zmínit, že ve světle novější judikatury je tento protiprávní čin nově považován za trestný čin trvající, a to na rozdíl od dřívějšího pojetí, kdy na něj bylo nahlíženo jako na pokračování v trestném činu. Při výkladu pojmu týrání „*po delší dobu*“ (dle § 199 odst. 2, písmeno d), je vždy nutné přihlížet ke konkrétním okolnostem (způsob provedení, intenzita napadání, aj.) každého případu, avšak v souladu s judikaturou, jím rozumíme týrání v řádech několika měsíců. „*Čím méně intenzivní budou konkrétní projevy chování pachatele naplňující znaky týrání, tím delší dobu bude muset takové zlé nakládání trvat, aby se mohlo jednat o naplnění okolnosti "páchání činu po delší dobu", jež podmiňuje použití vyšší trestní sazby.*“⁷⁰

Pachatelem předmětného trestného činu může být pouze fyzická osoba, která s obětí ve společném obydlí žije. Takovou osobou tak bude nejen příbuzný (blízký) týrané osoby, ale také jedinec, jehož vztah k oběti je založen právě díky jejich společnému soužití.

⁶⁹ § 133 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07. 10. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1139/2015, [Výběr NS 5218/2015]

4.2 Týrání svěřené osoby (§ 198 TZ)

Trestný čin týrání svěřené osoby představuje speciální ustanovení k předešlému trestnému činu⁷¹ a upravuje jej § 198 TZ takto: „*kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*“⁷² Vyšší trestní sazba bude uložena pachateli, který tento čin spáchá zvláště surovým či trýznivým způsobem nebo alespoň na dvou osobách. Trest odnětí svobody v řádech dvou až osmi let bude též ukládán pachateli, který oběť týrá po delší dobu nebo jí takto způsobí těžkou újmu na zdraví. Pokud si však agresor počíná při svém protiprávním jednání tak, že způsobí těžkou újmu na zdraví alespoň dvěma osobám nebo dokonce smrt oběti, může být odsouzen až ke dvanácti letům vězení.

Skutečnost, že je mezi trestnými činy dán vztah speciality značí, že v případech, kdy budou jednotlivá ustanovení skutkových podstat, uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku, směřovat k ochraně stejného zájmu, ovšem jedna z nich bude pojata úžeji, tj. bude zaměřena na specifickou část protiprávního jednání, nedojde u takových trestných činů k jejich jednočinnému souběhu, ale použije se právě ona užší skutková podstata. Takový vztah mezi skutkovými podstatami se používá kvůli tomu, „*aby byla vystižena zvláštní povaha a stupeň nebezpečnosti (závažnosti) takových útoků pro společnost.*“⁷³

Objektem daného trestného činu týrání svěřené osoby, je zde zájem společnosti, vedoucí k ochraně osob, o které z různých důvodů pečuje nebo je vychovává pachatel, a to zdaleka nejen kvůli jejich věku. Předmětem útoku tak může být „*nejen dítě, ale i osoba zletilá, která pro stáří, nemoc, invaliditu, mentální retardaci apod. je odkázána na péči jiných osob – svěřená osoba. Jde – li o zletilou osobu, je rozhodující faktický stav takové osoby, a proto není rozhodné, zda např. psychicky nemocná osoba byla zbavena způsobilosti k právním úkonům či tato její způsobilost byla omezena.*“⁷⁴

K termínu „svěřená osoba“ a jejímu vztahu k pachateli je dáno vysvětlení judikaturou, která stanoví, že „*vztah mezi pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby a týranou*

⁷¹ § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁷² § 198 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁷³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 330

⁷⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1935

*osobou je vymezen jako péče nebo výchova, takže může vzniknout též jen fakticky, tj. neformálně na podkladě byt' konkludentní dohody. Konkrétní způsob svěření týrané osoby pachateli není zákonným znakem uvedeného trestného činu, proto k naplnění jeho skutkové podstaty není nutné, aby tu byl nějaký zvláštní akt, jímž by týraná osoba byla výslovně svěřena do péče nebo výchovy pachatele.*⁷⁵ K posouzení, zda se tedy jedná o osobu, která byla pachateli „svěřena“, bude rozhodující, jestli mezi nimi existuje faktický vztah, na základě kterého agresor o oběť pečuje nebo ji vychovává a nebude tak třeba zvláštního aktu, který by takový vztah výslovně založil.

Charakter pojmů péče a výchova plyne částečně již z předchozích odstavců, kdy zde nehovoříme pouze o výchově nezletilých dětí jejich rodiči, ale řadíme sem také péči a výchovu osob, které jsou s násilnou osobou spojeny trvalým či přechodným vztahem, a to zcela bez ohledu na skutečnost, která takový vztah založila. Může tak jít například o vztah, jehož základ je dán právní normou, soudním nebo jiným rozhodnutím, smlouvou nebo též případně i konkludentně.

Týráním svěřené osoby se v návaznosti na Usnesení Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 03. 06. 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83, rozumí „*zlé nakládání se svěřenou osobou, které se vyznačuje hrubším stupněm necitelnosti a bezohlednosti a určitým trváním. Nevyžaduje se, aby u svěřené osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho hrubost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří.*“⁷⁶ V této souvislosti je nutné zdůraznit, že v případě obětí, které nejsou schopné se o sebe sami postarat, může takové týráním, v závislosti na okolnostech případu, spočívat také v neposkytování (opomíjení) povinné péče.

Zvlášť trýznivým nebo surovým způsobem je pak dle profesora Šámala myšleno týráním s natolik intenzivní mírou krutosti a brutality, že se svým charakterem útoku vymyká

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 08. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006, [R 23/2007 tr.]

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 03. 06. 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83, [R 20/1984 tr.]

běžnému rámci ostatních trestných činů stejného druhu a u zvlášť trýznivého způsobu týrání také spočívá v jeho dopadu na oběť a jejím subjektivním prožívání takového útoku.⁷⁷

Týrat svěřenou osobu, tj. být pachatelem shora popsaného trestného činu, může výhradně fyzická osoba, která je vedena úmyslem (ve vztahu ke zvlášť trýznivému a surovému způsobu týrání postačí i nedbalost) a jak výše uvedeno, o oběť pečuje nebo ji vychovává. K těmto osobám patří mimo rodičů i jiní příbuzní, učitelé, rodinní známí, ošetřovatelé, nový partner matky, osoby pověřené pomocí při pečování nebo výchově a další.

4.3 Trestné činy s domácím násilím související

4.3.1 Vydírání (§ 175 TZ)

„Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem.“⁷⁸

Trestný čin vydírání je úmyslným trestným činem, kterým pachatel nutí oběť, aby se chovala a jednala tak, jak on sám chce. Je dokonán jak samotným užitím násilí vůči oběti, tak i pouhou pohrůzkou takovým násilím nebo jinou těžkou újmou, což znamená, že není potřeba, aby bylo nutně dosaženo toho, co svým jednáním pachatel zamýšlel či sledoval. „*Jiná osoba*“, což je individuálně určitá osoba, odlišná od pachatele, však musí jasně vnímat, že je jí toto jednání násilné osoby adresováno. Ochrana je zde směřována na možnost svobodného rozhodování člověka.

Pachatelem tohoto typu protiprávního jednání zde může být jakákoliv osoba, a to jak fyzická, tak i právnická, která svým chováním naplňuje znaky uvedené skutkové podstaty.

„Násilím se rozumí použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu. Násilí musí být prostředkem nátlaku na vůli napadeného.“⁷⁹ Není však nutně podmínkou, aby násilí směřovalo proti vydírané osobě, neboť i útok proti jiným

⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1936

⁷⁸ § 175 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁷⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1752

osobám či věcem, může představovat určitou formu nátlaku na její vůli. Stejně tak není, pro zařazení činu pod tuto skutkovou podstatu, vyžadováno, aby napadená osoba kladla útočníkovi odpor. Za násilí bude ovšem, v souladu s § 119 TZ, současně považováno, pokud dojde ke spáchání trestného činu na osobě, která byla pachatelem uvedena, za pomoci lsti či jiného obdobného způsobu, do stavu bezbrannosti.

Pojem „*pohrůžka násilím*“ znamená pohrůžku bezprostředním násilím, ale i vydírání hrozbou násilí, které se má uskutečnit teprve v budoucnu, a to bez ohledu na to, zda má směřovat vůči vydíranému, jemu blízké osobě nebo majetku. Osoba, která je takto vydírána, nemusí s pachatelem dokonce ani přijít do kontaktu, jako je tomu v případech vydírání formou dopisů nebo telefonických hovorů.

„*Pohrůžka jiné těžké újmy*“ je vykládána jako hrozba pachatele, že svým jednáním oběti způsobí závažnou majetkovou újmu, vážnou újmu na jejích právech, cti nebo dobré pověsti. Může být směřována na různé oblasti života vydírané osoby, avšak s tím, že tato hrozba může být objektivně za těžkou újmu považována a pociťuje ji tak i oběť.

Vydírání, tak jak je popsáno v odstavci prvním § 175, je jednáním, které, za pomoci nátlaku na oběť, směřuje k tomu, aby tato něco konala, opominula nebo trpěla. Požadavek, aby vydíraný „*něco konal*“, spočívá nejčastěji v jeho donucení, aby pachateli vydal nějakou věc, dal mu peníze, opustil společné prostory aj. „*Opomenutím*“ se v těchto případech, na rozdíl od dikce § 112 TZ, myslí, nevykonání něčeho, co by za normálních okolností vydíraná osoba učinila a „*trpění*“ představuje strpění určitého jednání či jinak odmítaných praktik (vyjma oblasti sexuální).

4.3.2 Těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ)

Trestný čin těžkého ublížení na zdraví patří k trestným činům Hlavy I, zvláštní části trestního zákoníku, kam jsou řazeny trestné činy proti životu a zdraví člověka. Jedná se o takový útok pachatele, kterým „*jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví*“⁸⁰, za což mu hrozí trest odnětí svobody až na deset let. Pokud však svým činem způsobí takovou těžkou újmu těhotné ženě, dítěti mladšímu patnácti let, více osobám, opětovně, ze

⁸⁰ § 145 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zavrženíhodné pohnutky nebo za dalších okolností, uvedených v § 145 odst. 2 TZ, bude ho možné odsoudit až na dvanáct roků. Jestliže je ovšem protiprávním jednáním způsobena smrt napadené osoby, bude ukládán trest v rozmezí osmi až šestnácti let.

Vymezení těžké újmy na zdraví je uvedeno v rámci výkladových ustanovení trestního zákoníku, konkrétně v § 122 odst. 2 TZ, dle něhož se jí rozumí *„jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví*

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohydění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.

Těžká újma může být živému člověku (vyjma lidského plodu) způsobena jakýmkoli jednáním, přičemž není rozhodující, zda k tomu došlo za pomoci nějakých prostředků, se zbraní, zda šlo o jednorázový útok či dlouhodobé a postupné jednání. Vyšší trest je ukládán v tomto směru jen tehdy, dojde – li k újmě opětovně, poté, co byl již pachatelem spáchán jiný takový zvláště závažný zločin, který také směřoval ke způsobení těžké újmy nebo na základě *„zavrženíhodné pohnutky“*. Taková pohnutka *„je v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o neúctě pachatele k lidskému zdraví, např. pomstychtivost. Takovou zavrženíhodnou pohnutkou je např. pohnutka zakrýt jiný trestný čin nebo pohnutka usnadnit jiný trestný čin.“*⁸¹

Již ze zařazení daného trestného činu do Hlavy I TZ, je patrné, že předmětem ochrany je lidské zdraví, a to včetně řádného fungování všech životně důležitých orgánů. Co se týká

⁸¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1536

subjektivní stránky, nepostačí, že je pachatelův útok veden úmyslem, ale je podmínkou prokázat, že šlo o úmysl směřující ke způsobení těžké újmy na zdraví oběti.

Pokud jde o trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, konkrétně jeho druhý odstavec, písmeno b) a písmeno a) odstavce třetího, může být podle těchto ustanovení čin posouzen výhradně jen za situace, kdy ke vzniku těžké újmy došlo pouze z nedbalosti, a to z toho důvodu, že pokud by se jednalo o úmyslné způsobení takové újmy, půjde o souběh s trestným činem těžkého ublížení na zdraví.

4.3.3 Znásilnění (§ 185 TZ)

K trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, kam spadá i trestný čin znásilnění, dochází při domácím násilí bohužel velmi často. Zákonodárce tuto trestnou činnost definuje v prvním odstavci § 185 TZ jako donucení jiného k pohlavnímu styku za pomoci násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy nebo zneužití bezbrannosti jiné osoby k takovému činu. Při pročetí této skutkové podstaty je tak patrné, že oproti předchozí právní úpravě, tj. zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu, byla doplněna o jednání, které uvedená právní norma postihovala dříve jako trestný čin vydírání. Dnes jsou tyto dva činy k sobě ve vztahu speciality, a to v tom smyslu, že znásilnění považujeme za speciální případ vydírání. Pokud tedy budou pachatelem naplněny znaky skutkové podstaty dle § 185 TZ (příp. jeho pokusu) nebude již možné takový skutek současně kvalifikovat i jako vydírání. Při úvahách o jiných protiprávních činech, které mohou se znásilněním souviset, pak lze zmínit například vyloučení jednočinného souběhu s trestným činem těžkého ublížení na zdraví nebo s omezováním osobní svobody.

V navazujících ustanoveních tohoto paragrafu jsou pak uvedeny okolnosti, jež budou při spáchání daného protiprávního činu přitěžujícími a budou tak současně znamenat i zvýšení trestní sazby z původních šesti měsíců – pěti let na nejvýše možných osmnáct let. Z uvedených případů v odstavci druhém, třetím a čtvrtém, jimiž jsou spáchání činu souloží, na dítěti, se zbraní, způsobení těžké újmy na zdraví, smrti a další zde uvedené, mohou u domácího násilí nastat všechny varianty.

Za klíčovou zde bude považována definice „*pohlavního styku*“, „*donucení*“ a „*bezbrannosti*“.

Pohlavní styk, jakožto „*jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať již stejného či odlišného pohlaví*“⁸², zahrnuje velmi širokou škálu různých činností. Příkladem můžeme jmenovat soulož (spojení pohlavního orgánu muže a ženy), která je zároveň nejzávažnější formou pohlavního styku, orální pohlavní styk, anální sex či jiné styky pohlavních orgánů, které byly provedeny způsobem, jež je srovnatelný se souloží.

Překonání vážně míněného odporu znásilňované osoby, včetně jejího podlehnutí v návaznosti na zjištění, že by kladení odporu bylo zcela beznadějně, neboť takové osobě nebyla, díky násilí, pohrůžce násilím či jiné těžké újmy, ani dána možnost takový odpor projevit, pak považujeme za donucení jiného k pohlavnímu styku. Současně pod skutkovou podstatu odstavce prvního řadíme také donucení jedince k tomu, aby měl pohlavní styk s jinou osobou.

Pojem bezbrannosti je třeba chápat v nejširším smyslu slova. Zahrnuje tak obecně všechny stavy oběti, ve kterých nejsou tyto osoby, vzhledem k okolnostem, schopny dostatečně projevit svoji vůli či klást odpor, a to pokud jde o pohlavní styk s násilnou osobou. Zneužití tohoto stavu pak znamená, že agresor, ač o takové konkrétní skutečnosti u jeho oběti ví, ji i přesto a právě proto využije, aby dosáhl svého zamýšleného cíle.

Pokud jde o charakter této trestné činnosti, jedná se o protiprávní jednání vedené úmyslem pachatele, kterým může být obecně jakákoliv fyzická osoba, v případě domácího násilí však půjde o osobu blízkou (či jiné specifické osoby, např. poskytovatele zdravotních služeb). Objektem daného trestného činu je pak „*právo člověka (ženy i muže) na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě*“.⁸³

4.3.4 Nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ)

Jednání popisované ve skutkové podstatě tohoto úmyslného trestného činu (§ 354 TZ), je zahraniční literaturou zpravidla označováno jako „*stalking*“. Rozumíme jím

⁸² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1835 – 1845

⁸³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1835 – 1845

dlouhodobé pronásledování oběti, jedním ze zákonem taxativně vypočtených způsobů, které dokáže u takto pronásledované osoby vzbudit důvodnou obavu o její život či zdraví nebo je způsobilé vyvolat důvodné obavy o život a zdraví osob jí blízkých.

V prvním odstavci § 354 podává trestní zákoník uzavřený výčet forem pachatelova chování, kterým se tohoto protiprávního činu dopustí. Je jím:

- a) vyhrožování oběti nebo jí blízkým osobám ublížením na zdraví nebo jinou újmu,
- b) vyhledávání osobní blízkosti oběti nebo její sledování,
- c) vytrvalé kontaktování pronásledované osoby za pomoci prostředků elektronických komunikací, písemně či jinak,
- d) omezování oběti v jejím obvyklém způsobu života,
- e) zneužití osobních údajů za účelem získat s pronásledovaným jedincem osobní nebo jiný kontakt.

Za výše popsané jednání hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dobu jednoho roku nebo může být potrestán zákazem činnosti. V případě, že se však svého činu dopustí na dítěti, těhotné ženě, se zbraní nebo spolu se dvěma dalšími osobami, bude mu ukládán trest v rozmezí šesti měsíců až tří let.

Objektem dané trestné činnosti je *„zájem na klidném občanském soužití lidí, nenarušovaném nebezpečnými výhružkami, pronásledováním a jiným závažným obtěžováním a omezováním v obvyklém způsobu života.“*⁸⁴

Pokud půjde o znak dlouhodobosti, bude naplněn přinejmenším několika vynucenými kontakty s poškozenou osobou nebo pokusy o ně (deset a více pokusů), které však současně u oběti vyvolávají nebo jsou schopné vyvolat onu důvodnou obavu. Za důvodnou se pak považuje obava, která je *„objektivně způsobilá vyvolat vyšší stupeň obav, úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu ze zla, kterým je na poškozeného působeno, přičemž však není nutné, aby takový pocit v poškozeném skutečně vyvolala.“*⁸⁵ Důvodnou obavou se v tomto smyslu ovšem nerozumí pouze obava o fyzické zdraví, ale i obava z různých psychických poruch.

⁸⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 865

⁸⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 3298

Mezi pachateli shora popsané trestné činnosti najdeme jak bývalé partnery poškozených osob, tak poměrně často i osoby trpící nejrůznějšími psychickými poruchami nebo poruchami osobnosti. V určitých specifických případech „*stalkingu*“ pak jimi mohou být také osoby, které neúnavně obdivují některé známé osobnosti nebo bývalí domácí agresori. Právě situace, kdy je nebezpečné pronásledování dalším pokračováním domácího násilí, jsou poměrně časté, jelikož bývalý partner/ka nechce za žádnou cenu ztratit moc a kontrolu nad ohroženou osobou. Podle mnohých autorů z řad psychologů či psychiatrů je bývalý domácí tyran navíc veden i závislostí na oběti, které se tímto způsobem mstí a trestá ji za její odchod.

5 Trestněprávní ochrana obětí v trestním právu procesním

K ochraně obětí domácího násilí byl vytvořen systém vzájemně propojených opatření, v nichž mají svou nepostradatelnou roli Policie České republiky, intervenční centra a v neposlední řadě i soudy. O tomto systému hovoříme jako o třech pilířích zákonné úpravy domácího násilí s tím, že „*co pilíř, to opatření*“⁸⁶, které činí vždy jedna ze jmenovaných složek. Oprávnění Policie České republiky, jakožto prvního pilíře v ochraně před domácím násilím, nalezneme v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky a budou blíže popsána v další kapitole.

Pilíř druhý, tj. intervenční centra, dle § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, nabízejí pomoc ohroženým osobám, a to nejpozději do 48 hodin od doby, co jim byla doručena kopie úředního záznamu o provedeném vykazání. Mimo to však mohou pomáhat i na žádost ohrožené osoby, osoby obývající společné obydlí s obětí a domácím agresorem nebo i bez předchozího podnětu. Pokud se však intervenční centrum dozví, že je nějaká osoba násilím ohrožena, poskytne jí svou pomoc bezodkladně. Činnost těchto center zahrnuje:

- *sociálně terapeutické činnosti,*

⁸⁶ Čuhelová, K. Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, str. 11

- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,⁸⁷
- poskytnutí ubytování,
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.⁸⁸

Součástí služeb je i zajištění kooperace a vzájemného informování mezi těmito centry, jinými poskytovateli dalších sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, různými útvary Policie ČR nebo obecní policie, obcemi a dalšími orgány veřejné správy.

Třetím ochranným pilířem jsou pak soudy, které zajišťují pomoc obětem domácího napadání prostřednictvím rozličných předběžných opatření, které v rámci své činnosti vydávají. Tato předběžná opatření mohou být vydávána jak v rovině občanskoprávní (soukromoprávní), tak v rovině práva trestního (veřejného). V následujících odstavcích této práce se ovšem zaměřím pouze na rovinu trestněprávní, upravenou zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

5.1 Předběžná opatření v rámci ochrany před domácím násilím

„Obecně lze účel předběžných opatření podle trestního řádu spatřovat v ochraně života, svobody nebo lidské důstojnosti obětí trestných činů, ochraně osob jim blízkých a ochraně zájmů společnosti jako celku.“⁸⁹

Vedle toho jde o „procesní instituty, jejichž smyslem je rovněž zajištění účinného provedení trestního řízení.“⁹⁰

Pokud jde konkrétně o domácí násilí, je prostřednictvím předběžných opatření, zakazujících určité jednání, domácímu tyranovi především zamezeno v kontaktu s obětí, což ji nejen ochraňuje před prohloubením primární viktimizace, ale zároveň je tím zabráněno viktimizaci sekundární nebo opakované.

Druhy předběžných opatření, které lze podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“ nebo „TR“), obviněnému uložit, jsou uvedeny

⁸⁷ § 60a odst. 2, písm. a), b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁸⁸ § 60a odst. 3, písm. a), b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁸⁹ Jelínek, J. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 250

⁹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád I., § 1 – 156. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1306

v ustanovení § 88c TŘ, a to taxativně. Tento taxativní výčet zahrnuje celkem devět zákazů, jimiž jsou pro příklad – zákaz styku s poškozenou osobou, osobami jí blízkými či jinými lidmi, především svědky, zákaz vstupovat do společného obydlí a jeho bezprostředního okolí, včetně zákazu zdržovat se v tomto obydlí, zákaz zdržovat se na konkrétně vymezených místech, zákaz užívání, držení nebo přechovávání alkoholických nápojů či jiných návykových látek nebo zákaz vykonávání konkrétně vymezených činností. Uzavřeným výčtem zakázaných jednání dává zákonodárce jasně najevo, že není možné uvedený seznam předběžných opatření rozšiřovat pomocí analogie.

Ukládání předběžných opatření spadá do pravomoci orgánů činných v trestním řízení, které však k jejich vydání přikročí až poté, co bylo proti konkrétnímu obviněnému zahájeno trestní stíhání pro určitý skutek a dle zjištěných poznatků vše nasvědčuje tomu, že obviněný daný čin opravdu spáchal. Nadto je nezbytné, aby tento skutek vykazoval všechny znaky určitého trestného činu a byl totožný se skutkem, pro nějž bylo trestní stíhání zahájeno. Dále bude posuzováno, zda hrozí, že by mohl agresor v trestné činnosti pokračovat nebo by mohl dokonat trestný čin, o který se pokoušel, příp. jestli je zde obava, že vykoná trestný čin, jímž hrozil nebo který připravoval. Rovněž je důležité, jaká opatření mu již byla uložena dle jiného právního předpisu a jestli by nebylo možné dosáhnout účelu konkrétního předběžného opatření i jinak.

Rozhodování o uložení konkrétního omezujícího opatření náleží soudům nebo státním zástupcům, kteří tak činí formou usnesení. Státní zástupci však mohou ukládat pouze takové zákazy, které pro pachatele nepředstavují až tak výrazný zásah do jejich osobní svobody a mohou tak učinit výhradně v přípravném řízení. Pokud jde o ostatní případy, rozhodnutí bude „v rukou“ soudů (předsedy senátu), respektive v rámci přípravného řízení rozhodnutí soudů, avšak v návaznosti na návrh daného státního zástupce.

Předběžná opatření trvají po dobu, která je k naplnění jejich účelu vyžadována, nejdéle však do chvíle, kdy rozsudek či jiné rozhodnutí, jímž se řízení končí, nabude právní moci. Za splnění zákonem stanovených podmínek je možné uvažovat i o uložení několika předběžných opatření vedle sebe, o jejich změně, nahrazení jednoho či více omezujících

opatření jiným/jinými opatřeními nebo o jejich zrušení. Mimo to je také právem obviněného kdykoli požádat o jejich zrušení nebo podat stížnost proti rozhodnutí o jejich uložení.

V rámci přehledu jednotlivých předběžných opatření dle § 88c TŘ, se v trestním řízení dotýkají problematiky domácího týrání primárně opatření uvedená v § 88d TŘ a § 88e TŘ, tedy Zákaz styku s určitými osobami a Zákaz vstupu do obydlí. Tato předběžná opatření současně sehrávají důležitou roli v prevenci pokračování domácího napadání.⁹¹

5.1.1 Zákaz styku s určitými osobami (§ 88d TŘ)

„Zákaz styku s určitými osobami spočívá v nepřipustnosti jakéhokoli kontaktování nebo vyhledávání poškozeného, osob mu blízkých nebo jiných osob, zejména svědků, a to i prostřednictvím sítě elektronických komunikací nebo jiných obdobných prostředků.“⁹²

Jedná se o předběžné opatření, které při prevenci domácího násilí sehrává velmi důležitou roli, byť je samozřejmě možné jej využít také v případech jiné trestné činnosti, například u trestného činu nebezpečného pronásledování.

Tímto omezujícím opatřením je obviněnému vysloven jednoznačný zákaz vyhledávat či kontaktovat poškozeného, jeho blízké či jiné jmenovitě určené osoby, a to všemi v úvahu přicházejícími formami pozorování, sledování, obtěžování, dotírání aj. Takto uložený zákaz zahrnuje nejen jakýkoliv přímý kontakt obviněného s těmito osobami, ale i využívání třetích osob, které by tyto jedince kontaktovaly zprostředkovaně, pomocí různých vzkazů, dopisů, darů či předáváním informací.

Obsahem tohoto předběžného opatření je i zákaz kontaktů shora označených osob prostřednictvím emailových zpráv, různých chatů, počítačových virů, příp. spamů, telefonu, prostředků písemné komunikace, tj. dopisy, vzkazy apod. nebo i jinak, zejména zasíláním nevyžádaných darů či pozorností.

Již zmiňované emailové zprávy, chat, počítačové viry a spamy, různé blogy, nejrůznější komunikační systémy, sociální sítě atd. řadíme pod kontaktování a vyhledávání

⁹¹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 271 - 272

Jelínek, J. Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie, 17. 06. 2013.

Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>

⁹² § 88d odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

určitých osob pomocí veřejně přístupné počítačové sítě jako funkčního propojení počítačů do sítě, pracujícího s tzv. dálkovým přístupem, kterým je zejména internet nebo propojení počítačů do sítě díky přístupu na dálku, tj. prostřednictvím sítě elektronických komunikací či jiných obdobných prostředků.

Usnesení, kterým bude rozhodnuto o uložení zákazu stýkat se s určitými osobami, bude vydáno v přípravném řízení státním zástupcem a v rámci řízení před soudem předsedou senátu. Výrok, kterým je obviněnému zakázáno jakoukoliv formou navazovat kontakt nebo jakkoli vyhledávat vymezené osoby, musí být vždy řádně odůvodněn s tím, že je nutné, aby zde byly označeny i důvody, které vedly k uložení daného omezení. Obviněný je poučen také o tom, že se mu z důležitých důvodů povolí setkání s osobami, k jejichž ochraně byl zákaz vydán, a to včetně podmínek, za nichž může takové setkání proběhnout, kdy bude ukončeno a jaké osoby mu budou přítomny – tj. v tomto případě orgán činný v trestním řízení či probační úředník. V této souvislosti je „*důležitými důvody*“ myšleno povětšinou projednání určité záležitosti mezi obviněným a uvedenými osobami či sjednání dohody o uspořádání některých aspektů soukromého života, vždy však s přihlédnutím ke konkrétní povaze věci.

Obviněnému se rovněž dostane poučení, že proti usnesení, kterým mu bylo předběžné opatření uloženo, může podat stížnost, která ovšem nebude mít odkladný účinek. Samozřejmostí je i sdělení o právu podat žádost o zrušení zákazu, o době trvání daného omezení, možnostech jeho změny či úplného zrušení, a také o následcích, které mohou nastat, pokud nebude opatření plněno.⁹³

5.1.2 Zákaz vstupu do obydlí (§ 88e TŘ)

„Zákaz vstupu do obydlí spočívá v nepřípustnosti vstupu obviněného do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí, a v nepřípustnosti zdržovat se v takovém obydlí.“⁹⁴

⁹³ Šámal, P. a kol. Trestní řád I., § 1 – 156. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1250 – 1254

⁹⁴ § 88e odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

I toto předběžné opatření se výrazně podílí na prevenci domácího týrání, a to vzhledem k předchozímu zákazu možná ještě větší měrou, neboť může být uloženo proti celé řadě trestných činů, tj. kromě tzv. „*stalkingu*“ také v případech nebezpečného vyhrožování, ublížení na zdraví, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci a dalším.

„*Společným obydlím obývaným s poškozeným*“ rozumíme nejen byt či dům, ale také další prostory, v nichž je možné bydlet – jako jsou pokoje v zařízeních, které slouží k přechodnému nebo trvalému ubytování, a dále také pozemky přilehlé k bytu, domu, příp. jiné prostoře sloužící k bydlení, avšak pouze za podmínky, že takové prostory slouží zájmovým, rekreačním a kulturním účelům. Tyto prostory bude také zpravidla možné podřadit i pod termín „*bezprostřední okolí*“. Při rozhodování, zda je konkrétní místo společným obydlím, příp. jeho bezprostředním okolím pak bude rozhodné, zda jde o prostor, který je alespoň fakticky společně užíván obviněným i poškozeným.

Obsah předmětného zákazu tvoří dvě složky spočívající v nepřipustnosti vstupu obviněné osoby do obydlí společně obývaného s poškozeným (včetně bezprostředního okolí) a v nepřipustnosti zdržování se v tomto obydlí (a bezprostředním okolí).

Rozhodnutí, kterým bude obviněnému dané omezení uloženo činí předseda senátu nebo během přípravného řízení soudce, a to na návrh státního zástupce. Stejně jako ve výše uvedeném případě půjde o rozhodnutí ve formě usnesení, v němž však, vedle obecného, musí být uvedeno především jméno a příjmení obviněné osoby a naprosto přesné označení obydlí, bezprostřední okolí nevyjímaje, tzn. bude zde uvedena přesná adresa, konkrétní poschodí, číslo bytu, sklepní kóje aj. Nechybí však ani řádné poučení o právech a povinnostech a o následcích, které obviněnému hrozí při neplnění uložených povinností. Nezbytnou součástí usnesení tvoří také důvody, pro které bylo o tomto opatření rozhodnuto.

Vykonatelnost daného usnesení nastane, jakmile bude oznámeno obviněnému, tudíž není nutné čekat, až bude rozhodnutí pravomocné. Obviněný tak musí ihned po jeho oznámení společné obydlí a jeho bezprostřední okolí opustit, dále do něj nevstupovat a ani se na tomto místě již nezdržovat. Před opuštěním těchto prostor je však obviněný oprávněn vzít si své osobní věci, doklady a cennosti. Pokud je toho v průběhu trvání uloženého omezení třeba, bude za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení či probačního úředníka,

obviněnému umožněno do obydlí znovu vstoupit a vzít si věci, jež nezbytně potřebuje pro výkon svého povolání nebo podnikání.

Jestliže proti obviněnému bylo již použito vykázání dle jiného právního předpisu (viz níže), bude ve výroku usnesení o uložení tohoto opatření uvedeno, že zákaz vstupu do obydlí začíná platit až prvním dnem následujícím po dni skončení výkonu vykázání.⁹⁵

5.2 Důsledky neplnění uložených předběžných opatření

Nedodržení či neplnění podmínek dle uložených předběžných opatření obviněným, u něž i nadále trvá důvod, pro který mu bylo takové omezení uloženo, představuje pro orgán činný v trestním řízení možnost uložit takové osobě pořádkovou pokutu, jiný druh předběžného opatření nebo vzít jej do vazby. Vzít obviněného do vazby však bude možné pouze v případech, kdy dojde k velmi závažnému porušení povinností, poté, co byl proveden jeho výslech a za splnění podmínek, které trestní řád k tomuto kroku vyžaduje.

Jak již plyne ze samotného ustanovení trestního řádu, orgán činný v trestním řízení může obviněnému uložit jeden z výše jmenovaných postihů, a to s ohledem na závažnost a povahu porušení povinností, osobu obviněného a potřebu co nejúčinněji chránit poškozenou osobu, příp. společenský zájem. Příslušným orgánem, který bude o konkrétní sankci rozhodovat, nebude jen orgán, který předběžné opatření původně uložil či ten, který později rozhodoval o jeho dalším trvání, ale všechny orgány dle § 12 odst. 1 TŘ.⁹⁶ V případě, že bude rozhodováno policejním orgánem, bude tento moci sám rozhodnout pouze o uložení nejméně závažného postihu, tj. pořádkové pokuty s tím, že k dalším dvěma uvedeným může dát podnět.

Pořádková pokuta bude ukládána dle podmínek § 66 trestního řádu v situaci, kdy sice stanovené povinnosti obviněným porušeny byly, ovšem nikoli v tak závažné míře, aby bylo nutné uvažovat o uložení jiného omezujícího opatření, jako o jediném možném řešení celé věci. K jinému předběžnému opatření bude přistoupeno až v závažnějších případech, zejména pokud stále trvá důvod pro uložení takového zákazu a jsou – li zároveň splněny

⁹⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád I., § 1 – 156. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1256 – 1265

⁹⁶ Orgány činnými v trestním řízení se dle tohoto ustanovení rozumí soud, státní zástupce a policejní orgán

zákonné podmínky. Při rozhodování, jakého jiného opatření bude vůči obviněnému užito, lze vzít v úvahu všechna ustanovení, hodící se k danému případu, neboť mezi konkrétními zákazy neexistuje žádná hierarchie, která by výběr omezovala.

V souvislosti s důsledky, které z nedodržení předběžných opatření pro násilnou osobu plynou, je na tomto místě ještě třeba zmínit ustanovení § 337 odst. 2 TZ, dle něhož se osoba, která svým závažným nebo opakovaným jednáním, vedeným snahou zmařit „*vykázání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním*“, může dopustit i trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

I v této oblasti však bude při ukládání sankcí, trestajících porušení daného předběžného opatření, nezbytné, aby byla důsledně uplatňována zásada subsidiarity trestní represe.⁹⁷

5.3 Procesní práva poškozených a svědků v trestním řízení

Oběti a svědci domácího napadání mají právním řádem přiznaná procesní práva, směřující především k jejich ochraně před pokračováním nebo opakováním tohoto násilného jednání ze strany agresora, a to jak trestním řádem, tak i zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (viz níže). Při provádění úkonů trestního řízení tak bude vždy nutné postupovat tak, aby bylo šetřeno jejich osobnosti a ústavou zaručených práv.

I přes to, že je v rámci trestního řízení kladen důraz spíše na osobu obviněnou, je zde prostor i pro zájmy jiných zúčastněných osob – tj. v případech domácí agrese poškozených a svědků, kteří mohou být ohroženi na životě či zdraví nebo je na ně ze strany násilné osoby vyvíjen určitý nátlak.

1. Svědek

„Svědkem je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána (předvolána) orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro

⁹⁷ Jelínek, J. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 254

*trestní řízení, jež sama vnímala (poznala, pozorovala) svými smysly, tedy viděla, slyšela atd., anebo která se sama či z podnětu některé ze stran dostavila za tímto účelem k orgánu činnému v trestním řízení.*⁹⁸ Vzhledem k tomu, že jde o to, aby svědek popsal situaci tak, jak ji sám vnímal, pozoroval apod., není možné, aby byl zastupitelný jinou osobou.

K ochraně svědků podle trestního řádu existují různé možnosti, z nichž některé lze použít také v případech domácího týrání.

– *Tzv. utajený svědek podle § 55 odst. 2 TŘ*

Na základě tohoto ustanovení dojde k utajení podoby i totožnosti svědka, a to za předpokladu, že zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že „*svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jiným způsobem.*“⁹⁹

Pokud bude třeba těmto osobám takovou ochranu zajistit, učiní k tomu orgán činný v trestním řízení bezodkladně všechna nezbytná opatření. O tom, že je právem svědka o takové utajení požádat, bude vždy patřičně poučen.

Tato ochrana bude v rámci problematiky domácího násilí ovšem přicházet v úvahu pouze tehdy, jestliže nebude možné situaci řešit jinak a pokud zde budou svědci domácí agrese (sousedé, kolemjdoucí, aj.), kteří z důvodu obav z případné pomsty ze strany násilníka, budou chtít zůstat v anonymitě.

– *Právo odepřít výpověď podle § 100 TŘ*

S výjimkou osob, jež mají stran trestného činu, kterého se svědectví týká, oznamovací povinnost dle § 368 TZ, může svědek odepřít svoji výpověď, jestliže je osobou obviněnému blízkou¹⁰⁰ nebo by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, osobám blízkým¹⁰¹ anebo i jiným osobám, se kterými je v rodinném či obdobném poměru a jejichž újmu by zcela důvodně pociťoval jako újmu svou vlastní.

⁹⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád I., § 1 – 156. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1434

⁹⁹ § 55 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁰⁰ Dle § 100 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) – „*příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh.*“

¹⁰¹ Dle § 100 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) – „*příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh.*“

– *Výslech svědka podle § 102 TŘ*

Pokud bude domácímú týránú přítomna osoba mladší osmnácti let, která bude později o průběhu této trestné činnosti svědčit, bude jí třeba vyslýchat obzvlášť šetrně a takovým způsobem, aby již nebylo třeba obsah svědectví v průběhu dalšího řízení opakovat či doplňovat. K výslechu takové osoby bude navíc vždy přibrán buďto orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by mohla, vzhledem k předmětu výslechu a stupni duševního vývoje mladistvého, k správnému vedení výslechu přispět. Jestliže by se zdálo, že k správnému provedení výslechu přispěje, budou – li mu přítomni i rodiče, budou k němu přibráni také oni.

Takto přibrané osoby budou moci navrhnout, aby byl úkon odložen na pozdější dobu, ukončen či přerušen, a to zejména tehdy, pokud by provedení nebo případné pokračování v úkonu mohlo mít nepříznivý vliv na psychiku vyslýchaného. Orgán činný v trestním řízení tomuto návrhu vyhoví, nebude – li hrozit nebezpečí z prodlení.

2. *Poškozený*

Poškozeným je podle trestního řádu „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený)*“.¹⁰²

Naopak za něj nebude považována osoba, která se sice cítí být morálně či jinak protiprávním činem poškozena, avšak ke vzniku újmy nedošlo zaviněním násilné osoby nebo nevznikla v příčinné souvislosti s trestnou činností pachatele.

O poškozeném hovoříme pouze jako o subjektu trestního řízení, neboť jinde není tento pojem používán s tím, že takto poškozenou osobou může být, v případě majetkové škody, i osoba právnická.

Jako jedna ze stran trestního procesu disponuje poškozený mnohými právy, a to:

– *právem zvolit si svého zmocněnce (jak fyzickou, tak i právnickou osobu),*

¹⁰² § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

- právem navrhnout, aby v odsuzujícím rozsudku bylo soudem obžalovanému uloženo nahradit poškozenému v penězích způsobenou škodu/nemajetkovou újmu,
- právem, aby bylo soudem v odsuzujícím rozsudku pachateli uloženo vydat bezdůvodné obohacení, které získal trestným činem na úkor poškozeného,
- právem činit návrhy na doplnění dokazování,
- právem nahlížet do spisů,
- právem být účasten u sjednávání dohody o vině a trestu,
- právem účastnit se hlavního líčení,
- právem dát souhlas s prováděním mediace (dle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě)¹⁰³, aj.

O těchto právech a možnostech jejich uplatnění bude poškozený poučen orgány činnými v trestním řízení.

V případě, že poškozený bude chtít uplatnit své právo na vydání bezdůvodného obohacení či požaduje finanční náhradu za způsobenou škodu či nemajetkovou újmu, bude muset tento svůj nárok uplatnit nejpozději při hlavním líčení, a to před zahájením dokazování. Jestliže byla o vině a trestu sjednána dohoda, bude nutné vznést nárok nejdéle při prvním jednání o této dohodě. Důvod a výše požadovaných nároků musí být poškozeným vždy řádně doloženy. Jestliže zde bude důvodná obava, že by uspokojení vzneseného nároku mohlo být ztěžováno nebo mařeno, lze jej zajistit na majetku pachatele. Vše za předpokladu, že o takovém návrhu již nebylo rozhodnuto v rámci občanskoprávního či jiného příslušného řízení.

Při splnění zákonných podmínek, uvedených v § 51a trestního řádu, může být předsedou senátu soudu v prvním stupni a během přípravného řízení soudcem, rozhodnuto, že má poškozený právo na zastoupení zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Stejně tak může být přiznáno právo na náhradu nákladů, jež poškozenému přibráním takového zmocněnce vznikly. U osob mladších osmnácti let a zvláště zranitelných obětí (dle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů), pak bude právní pomoc zmocněncem

¹⁰³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 278 – 282

poskytována bezplatně i v případě, že nedojde ke splnění podmínek dle § 51a odst. 1 trestního řádu, nejedná – li se o trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ.

6 Zákon o Policii České republiky

Dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, je úkolem tohoto orgánu zejména služba veřejnosti, ochrana bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku, předcházení trestné činnosti, plnění úkolů dle trestního řádu a dalších úkolů na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti, které mu byly svěřeny zákony, přímo použitelnými předpisy EU či mezinárodními smlouvami, jež tvoří součást právního řádu.¹⁰⁴

Pokud jde o fenomén domácího násilí, hraje zde policie velmi významnou a nezastupitelnou roli. V rámci řetězce institucí (pilířů), podílejících se na pomoci obětem a řešení této agrese, představuje nepostradatelný „článek“, který je zpravidla jako první v kontaktu s obětí a domácím násilníkem, kterého může v rámci svých pravomocí ze společného obydlí vykázat.

Součástí zákonné úpravy jsou také způsoby, jak jednat s násilnou osobou a jak co nejlépe ochránit osobu ohroženou s tím, že k danému zásahu dochází nejen na základě žádosti konkrétních obětí, ale i díky oznámení jiných osob. Pamatováno je rovněž na následný postup, který spočívá ve spolupráci policie s ostatními institucemi, navazujícími na pomoc policejního orgánu.

6.1 Postup policie v případech domácího násilí

Povinnost přijmout oznámení o incidentu, ať již telefonicky, písemně či jinak, má každý policista. Po učinění oznámení bude tímto, případně jiným věcně příslušným policistou, vyhodnocena hrozba nebezpečného útoku¹⁰⁵ a hrozba zvláště závažného útoku¹⁰⁶, bude jím zajištěno provedení všech nezbytných kroků a v neposlední řadě bude pomocí

¹⁰⁴ § 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

¹⁰⁵ Důvodný předpoklad, že dojde ze strany násilné osoby k nebezpečnému jednání, majícímu za následek přímé ohrožení života, zdraví nebo svobody oběti.

¹⁰⁶ Důvodný předpoklad, že dojde ze strany násilné osoby k nebezpečnému jednání, majícímu za následek zvláště závažné ponížení lidské důstojnosti oběti, a to zejména vlivem hrozícího hrubého ponižování sexuálního, psychického či podobného rázu.

lustrace v dostupných evidencích pracováno na tom, aby bylo o incidentu získáno co nejvíce dostupných informací. Při zjišťování informací se policejní orgán zaměří zejména na zjištění, zda byl již v minulosti u těchto osob takový incident řešen, zda již dříve došlo k vykazání, zda je násilná či ohrožená osoba držitelem střelné zbraně, pachatelem násilné trestné činnosti nebo případně také na jiné relevantní skutečnosti. Jakmile takové informace policejní příslušník, přijímající dané oznámení, zjistí, předá je neprodleně policistům, kteří byli na místo incidentu vysláni.

Po příjezdu na místo policisté ověří totožnost přítomných osob, tj. jednak osoby ohrožené, násilné, dalších nezúčastněných osob, případných svědků a pokud není oznamovatelem incidentu sama ohrožená osoba, také totožnost oznamovatele. Všechny tyto údaje se zapíší do tzv. úředního záznamu o incidentu se znaky domácího násilí.

Jestliže byl incident oznámen ohroženou osobou nebo jiným obyvatelem/uživatelem společného obydlí, vyžádají si od nich policisté souhlas ke vstupu do těchto prostor (je – li uživatelů více, postačí souhlas jakéhokoliv z nich). V případě, že by ke vstupu do obydlí nebyl dán souhlas, posoudí policisté možnost užití svého oprávnění ke vstupu dle § 40 zákona o Policii ČR, který jim takový vstup umožňuje mimo jiné v případě, kdy jde o ochranu života, zdraví či odvrácení velmi závažného ohrožení bezpečnosti a veřejného pořádku. Nebude – li možné dojít k objektivnímu závěru o existujícím ohrožení, pokusí se zasahující policisté navázat kontakt s obětí prostřednictvím operačního střediska policie, popřípadě přes dozorčí službu.

K ochraně před dalším napadáním ohrožené osoby, k zabránění v ovlivňování její výpovědi a k uklidnění celé situace, policisté zajistí, aby, je – li to možné, došlo k oddělení domácího agresora od oběti, a to jak co do viditelnosti, tak i slyšitelnosti. Současně bude zjišťováno, zda ve společném obydlí žijí nezletilé děti, kde se v dané chvíli nacházejí, jaký je jejich stav a jestli i ony byly násilným jednáním přímo dotčeny. Také u těchto nezletilých osob bude dbáno na jejich oddělení od násilníka, přičemž bude osloven i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Úkolem policejního orgánu bude rovněž zajištění lékařského ošetření osobám, které byly v průběhu incidentu zraněny.

Po vyhodnocení celé situace učiní policisté závěr, zda konkrétní jednání agresora vykazuje všechny znaky domácího napadání či nikoliv a podle toho vyhodnotí, jaké opatření násilné osobě uloží. Povinnost vyplnit úřední záznam o incidentu se znaky domácího násilí, mají ovšem v obou těchto případech.

Adekvátním opatřením bude, při splnění podmínek zákona, zejména – vykázaní násilné osoby ze společného obydlí, přijetí opatření k omezení osobní svobody agresora¹⁰⁷, odvoz násilníka, který je pod vlivem návykových látek (včetně alkoholu), na záchytnou stanici a převoz oběti na bezpečnější místo (k rodině, do azylového domu).

6.2 Institut vykázaní

Tento institut, upravený v § 44 a násl. zákona o Policii ČR, představuje vůbec nejvýznamnější možný zásah policejního orgánu vůči domácímu tyranovi, vedoucí primárně k zastavení násilných ataků směřujících proti oběti, tj. k její ochraně. „Vystěhování“ agresora ze společného obydlí umožňuje zabránit mu v pokračování tohoto protiprávního jednání nebo je možné tímto způsobem takovému jednání předejít. Zároveň je pomocí tohoto institutu oběma hlavním aktérům poskytnut čas, aby si vše promysleli a pokusili se případně najít řešení této situaci (je – li to možné).

Jedná se o preventivní opatření, jehož smyslem je především pomoci oběti domácího násilí, a to včasným zásahem státu, jímž bude nejen zastaveno násilí ze strany agresora, ale také jí bude dán čas k přijetí rozhodnutí, jakým způsobem bude svou situaci dále řešit.

Policista k vykázaní přistoupí po vyhodnocení dané situace, jsou – li k tomu splněny zákonem stanovené podmínky, zejména pokud tomu nasvědčuje charakter předcházejících útoků, jestliže je zde důvodný předpoklad, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví či svobodě anebo ke zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti.

K provádění vykázaní a souvisejících úkonů, zajistí provádějící policista přítomnost nezúčastněné osoby, kterou ovšem nesmí být jiný policejní příslušník. V případě, že by však

¹⁰⁷ Metodická příručka ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázaní č. 1/2010 ze dne 04. 01. 2010

hrozilo, že kvůli zajišťování přítomnosti takovéto osoby dojde k eskalaci konfliktu, případně, že by čekání na tuto osobu trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu, nemusí být tato povinnost splněna.

Vykázání je policista povinen oznámit ústně násilné i ohrožené osobě, a to spolu s poučením o jejich právech a povinnostech. O tomto úkonu současně vyhotoví potvrzení o vykázání, které, i s písemným poučením, předá oproti podpisu oběma osobám a jeden podepsaný výtisk založí do spisu. V potvrzení o vykázání se uvede totožnost vykázané a ohrožené osoby, prostor, na který se vykázání vztahuje (včetně rozsahu bezprostředního okolí společného obydlí) a případné námítky vykazovaného proti tomuto úkonu. Nezbytné je také poučení vykázané osoby o tom, že si může u příslušného útvaru policie převzít kopii úředního záznamu o vykázání, a to i s uvedením adresy takového útvaru. Odmítne – li některá z daných osob stvrdit podpisem převzetí potvrzení o vykázání/poučení, případně je odmítne převzít, uvede se tato skutečnost do úředního záznamu také.

Osoba, která má být vykázána, bude policistou vyzvána, aby mu od společného obydlí vydala všechny klíče, které drží a bude poučena o možných následcích neuposlechnutí této výzvy. V potvrzení o vykázání se pak uvede, zda násilná osoba klíče vydala či je vydat odmítla, včetně důvodů takového odmítnutí.

Doba vykázání je 10 dnů s tím, že začíná běžet dnem následujícím po dni, ve kterém k vykázání došlo a skončí půlnocí desátého dne. Zkrácení této doby není možné ani v případě, že by k tomu dala oběť souhlas, může však dojít k jejímu prodloužení, a to podáním návrhu ohrožené osoby na vydání předběžného opatření (dle ZŘS), kterým se vykázání prodlouží až do dne nabytí právní moci rozhodnutí, kterým soud o návrhu rozhodne, případně bude prodloužena vydáním tohoto předběžného opatření.

Než vykázaná osoba opustí prostor, který byl v potvrzení o vykázání policistou vymezen, má právo vzít si své osobní věci, osobní doklady a v neposlední řadě i cennosti. Věcmi, sloužícími osobní potřebě, rozumíme především hygienické potřeby, oblečení, léky či zdravotní pomůcky, mobil, aj. Tyto věci, stejně jako vše potřebné pro výkon povolání či podnikání, si může násilná osoba vzít také v průběhu vykázání, avšak pouze jedenkrát za dobu jeho trvání a výhradně za přítomnosti policisty, který o tom oběť dopředu informuje.

Bude – li vykázanou osobou odmítnuto opustit vymezený prostor, může policista, po předchozích marných výzvách, užít vůči této osobě všech svých oprávnění a zákonných prostředků tak, aby bylo vykázání prosazeno. Součástí oprávnění policie je i možnost vykázat nepřítomnou osobu, avšak dle judikatury jen za předpokladu, že by se tuto násilnou osobu nepodařilo dohledat či by se před policií záměrně skrývala.

Po rozhodnutí o vykázání dotčená osoba neprodleně opustí vymezený prostor, zdrží se vstupu do takového prostoru a rovněž bude povinna zdržet se styku nebo navazování kontaktů s obětí.¹⁰⁸

Poté, co bude vykázání provedeno, zašle policie nejpozději do 24 hodin kopii úředního záznamu o tomto vykázání konkrétnímu intervenčnímu centru a soudu, který je dle ZŘS také příslušný k vydání předběžného opatření. Žijí – li ve společném obydlí s agresorem i děti, bude kopie úředního záznamu zaslána rovněž orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Součástí činnosti policisty po vykázání je také informování ohrožené osoby o institucích, jež poskytují obětem domácího násilí pomoc, a to včetně příslušného intervenčního centra – i v případě, že k vykázání nedošlo. Dále budou oběti předány informace o možnostech jejího dalšího ubytování a poskytne se jí v této souvislosti nezbytná součinnost, zejména jí bude předán seznam různých ubytovacích zařízení v místě jejího bydliště a bezprostředním okolí. Policista rovněž ve lhůtě tří dnů od doby, kdy k vykázání došlo, provedeno, po předchozím informování oběti, kontrolu, jestli vykázaná osoba dodržuje všechny uložené povinnosti. O výsledku této kontroly sepíše úřední záznam.¹⁰⁹

K ukončení vykázání dojde, mimo uplynutí uvedené doby, také rozhodnutím příslušného krajského ředitelství, jestliže jím bude shledáno, že pro vykázání nebyly splněny dané podmínky.¹¹⁰

¹⁰⁸ § 45 odst. 1 písm. a), b) a c) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

¹⁰⁹ Metodická příručka ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázání č. 1/2010 ze dne 04. 01. 2010

¹¹⁰ § 44 odst. 6 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

7 Zákon o obětech trestných činů

Prvním srpnem roku 2013 došlo k nabytí účinnosti zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, kterým došlo nejen ke změně mnohých zákonů (trestní řád, občanský soudní řád, zákon o sociálních službách, aj.), ale především jím byla přinesena komplexní úprava práv obětí trestné činnosti. Dosavadní práva obětí byla tímto zákonem jednak značně rozšířena a jednak došlo k zakotvení některých zcela nových práv, což vedlo především k zajištění lepšího postavení těchto osob. Tímto lepším postavením je myšlena zejména mnohem lepší informovanost obětí a zabránění vzniku druhotné újmy ze strany orgánů činných v trestním řízení.¹¹¹

Zákon byl přínosem také pokud jde o problematiku odškodňování obětí trestných činů, kdy i zde došlo k rozšíření práv těchto osob na poskytnutí peněžité pomoci ze strany státu a současně byly navýšeny i částky k této pomoci určené. Výrazným pozitivem bylo také překonání dosud roztržité právní úpravy ochrany obětí, která v našem právním řádu do té doby existovala.

Přes shora uvedená pozitiva, je však třeba uvést i některé podstatné nedostatky této úpravy. Za největší koncepční nedostatek lze v některých směrech považovat rozsah a složitost právní úpravy a poukazováno je také na některé praktické problémy, týkající se policejní praxe, především pokud jde o chybnou formulaci poučovací povinnosti policie ve vztahu k oběti. Stranou nezůstávají ani nedostatky naší právní úpravy, a to zejména pokud jde o srovnání s právem EU. K dalším zásadním problémům řadíme například „*absenci vymezení účelu zákona, terminologické nepřesnosti či některá řešení ohrožující zásadu materiální pravdy nebo právo na obhajobu.*“¹¹²

¹¹¹ Jelínek, J. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, str. 11 - 19

¹¹² Jelínek, J., Pelc, V. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. Bulletin advokacie, č. 11/2015, str. 19

7.1 Základní pojmy a zásady ZOTČ

Vymezení základních pojmů spolu s formulací klíčových zásad ZOTČ je velice důležité především z interpretačního hlediska, majícího význam pro správné uplatňování této zákonné úpravy v praxi.

ZOTČ pracuje zejména s pojmy:

- *oběť,*
- *zvlášť zranitelná oběť,*
- *druhotná újma.*

Oběť je tímto zákonem, oproti poškozenému dle trestního řádu, vymezena na jednu stranu mnohem úžeji, neboť zde nejsou zahrnuty právnické osoby, ovšem na druhou stranu je toto pojetí širší v tom, že za oběť dle ZOTČ považujeme také některé pozůstalé, byť by podle trestního řádu tyto osoby postavení poškozeného neměli.

Přesnou definici pojmu podává ustanovení § 2 odst. 2 ZOTČ, kde je stanoveno, že obětí rozumíme výhradně fyzickou osobu, která trestným činem utrpěla ublížení na zdraví, majetkovou či nemajetkovou újmu anebo se pachatel na její úkor trestným činem obohatil. Ono zmiňované širší vymezení oběti je pak uvedeno v následujícím odstavci, kde zákonodárce vyjmenovává všechny osoby, které lze pod tento pojem podřadit, a to následovně: *„byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“*¹¹³

Zvlášť zranitelné oběti dle § 2 odst. 4 jsou nově vytvořenou kategorií, pod kterou řadíme děti, osoby vysokého věku, handicapované či smyslově postižené jedince (jestliže jde o skutečnosti, které, ve srovnání s jinými členy společnosti, brání těmto jedincům v jejich plném a účelném uplatnění), oběti trestných činů obchodování s lidmi a teroristického útoku, trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti anebo

¹¹³ § 2 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

trestných činů, které zahrnovaly násilí, pohrůžku násilím anebo nátlak, oběti trestných činů spáchaných kvůli příslušnosti k některé rase, národu, náboženství, apod. a oběti trestné činnosti, spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny. U posledních tří skupin obětí bude však nutné, aby tyto osoby zároveň splňovaly zvláštní podmínky stanovené zákonem, především bude rozhodné, zda v konkrétním případě existuje zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, a to především s ohledem na rozumovou vyspělost, pohlaví, zdravotní stav, věk, vztah oběti k násilné osobě aj.

Druhotnou újmou pak v souladu s § 2 odst. 5 ZOTČ chápeme takovou újmu, která oběti vznikne až po trestném činu, důsledkem činnosti policie, dalších orgánů činných v trestním řízení, jiných orgánů veřejné moci, subjektů poskytujících obětem pomoc, obhájců, sdělovacích prostředků atd.

Klíčové zásady, na nichž je ZOTČ postaven, nalezneme v obecných ustanoveních zákona, konkrétně v hlavě I, § 3. Z jednotlivých odstavců tohoto paragrafu, pak můžeme konkrétní vůdčí zásady definovat takto.

1) *„Každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona.“*

Postavení oběti není ovlivněno tím, zda došlo ke zjištění pachatele trestného činu nebo jeho odsouzení.

V případě, že zde budou pochybnosti o tom, zda jde o oběť zvláště zranitelnou, bude ji třeba za tuto oběť považovat.¹¹⁴

2) *Všechny orgány činné v trestním řízení či jiné dotčené subjekty (PČR, orgány veřejné moci, zapsaní poskytovatelé pomoci obětem trestných činů, obhájci, znalci, poskytovatelé zdravotnických služeb, sdělovací prostředky, atd.), „mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc.“*

¹¹⁴ § 3 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Svůj postup vůči oběti volí tyto orgány/subjekty vždy s přihlédnutím k její individualitě (s ohledem na její zdravotní a psychický stav, věk, rozumovou vyspělost, aj.), a to tak, aby nedošlo k prohloubení újmy, způsobené jí trestným činem nebo ke vzniku újmy druhotné.¹¹⁵

- 3) Oběti přísluší všechna práva dle ZOTČ bez ohledu na etnický či rasový původ, pohlaví, národnost, věk, sexuální orientaci, zdravotní postižení, víru, náboženské vyznání nebo světový názor (není – li zákonem stanoveno jinak).¹¹⁶
- 4) PČR, orgány činné v trestním řízení a subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů (zapsané v registru poskytovatelů této pomoci) jsou povinni srozumitelně oběť informovat o jejích právech a povinnostech a umožnit jí jejich plné uplatnění (na žádost i opakovaně).¹¹⁷
- 5) „*Policie České republiky a orgány činné v trestním řízení spolupracují při poskytování pomoci obětem se subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů.*“¹¹⁸

7.2 Práva obětí dle ZOTČ

V systematice uvedeného zákona jsou práva obětí trestných činů zařazena do Hlavy II, kde jsou dále dělena do několika následujících skupin:

1. *Právo oběti na poskytnutí odborné pomoci (§ 4 – 6)*
2. *Právo oběti na informace (§ 7 – 13)*
3. *Právo oběti na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14)*
4. *Právo oběti na ochranu soukromí (§ 15 – 16)*
5. *Právo oběti na ochranu před druhotnou újmou (§ 17 – 22)*
6. *Právo oběti na peněžitou pomoc (§ 23 – 37)*

¹¹⁵ § 3 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

¹¹⁶ § 3 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

¹¹⁷ § 3 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

¹¹⁸ § 3 odst. 5 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

1. Právo oběti na poskytnutí odborné pomoci

Tímto právem je oběti ze strany pomáhajících subjektů, zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestné činnosti, zajištěna odborná pomoc, jíž je myšleno psychologické, sociální a právní poradenství. Součástí práva je rovněž poskytování právních informací a restorativní programy. Pomoc je oběti poskytována jak před zahájením, tak i v průběhu či po skončení trestního řízení a trvá do doby, dokud je to k naplnění jejího účelu třeba.

Odborně lze oběti pomáhat i bezplatně, a to v případě, že je taková povinnost pomáhajícímu subjektu, zapsanému v daném registru, stanovena zákonem nebo se tak sám rozhodne. Povinnost k poskytnutí bezplatné a bezodkladné pomoci má konkrétní subjekt v případě, že o ni požádá zvláště zranitelná oběť, která ji potřebuje (vyjma obětí trestného činu zanedbání povinné výživy, pokud takto nevznikl trvale nepříznivý stav nebo nebezpečí nouze). V ostatních případech bude záležet na úvaze samotného pomáhajícího subjektu.

Pokud jde o placenou právní pomoc obětem, jsou k ní oprávněni pouze advokáti dle zákona o advokacii (zákon č. 85/1996 Sb.). I oni však mohou, v souladu s příslušnými právními předpisy, poskytnout takovou pomoc oběti bezplatně.

2. Právo oběti na informace

Oběti je pomocí tohoto zákonného ustanovení dáno právo, aby se jí dostalo všech informací, týkajících se její věci. Je stanoveno, jaké konkrétní informace budou oběti sděleny ze strany policie, státního zástupce, pomáhajících subjektů, orgánů veřejné moci a zdravotnických zařízení, vždy s důrazem na to, aby byly informace oběti poskytovány srozumitelně.

Zejména půjde o informování oběti o jejích právech, která jsou jí zákonem přiznána a o možnostech jejich uplatnění v určitých stádiích trestního procesu. Požádá – li o to oběť, bude také v zákonném rozsahu informována o osobě pachatele, např. o jeho propuštění z výkonu trestu, uprchnutí či ukončení trestního řízení.

3. Právo oběti na ochranu před hrozícím nebezpečím

K zařazení práva na ochranu před hrozícím nebezpečím do ZOTČ došlo z důvodu určité komplexnosti úpravy práv těchto obětí. Jde o problematiku, která sem jistě patří, avšak mnohem šířeji a podrobněji je upravena jinými právními předpisy, které se vztahují, krom obětí, také na jiné osoby, například svědky. Z tohoto důvodu jsou jednotlivé druhy ochrany pouze nastíněny s tím, že je u nich vždy uveden odkaz na příslušný právní předpis, kterým bude konkrétní ochrana realizována.

4. Právo oběti na ochranu soukromí

Týká se zákazu zveřejňovat informace umožňující zjištění totožnosti oběti¹¹⁹ a pravidel pro poskytování některých jejích osobních údajů. Jestliže o to bude požádáno obětí, jejím zmocněncem, zákonným zástupcem, opatrovníkem či důvěrníkem, povedou se její osobní údaje, tj. například údaje o místě výkonu jejího povolání, o jejím bydlišti nebo o jejích osobních či majetkových poměrech, takovým způsobem, aby se s nimi nemohli, kromě orgánů činných v trestním řízení, policistů a úředníků Probační a mediační služby, činných v dané věci, seznámit žádné jiné subjekty.

Ke zpřístupnění těchto údajů může dojít pouze tehdy, bude – li toho nezbytně třeba pro dosažení účelu trestního řízení anebo k řádné obhajobě osoby, vůči níž je trestní řízení vedeno. O takovém zpřístupnění informací bude učiněn ve spise záznam.

5. Právo oběti na ochranu před druhotnou újmou

Dle ustanovení § 17 – 22 jde o komplex jednotlivých dílčích práv oběti, spočívajících zejména:

- v zabránění kontaktu oběti (příp. osoby jí blízké) s násilnou osobou, která byla obětí zároveň označena za pachatele nebo která je ze spáchání trestného činu podezřelá či se proti ní trestní řízení vede, a to na základě jejich žádosti,
- ve stanovení zvláštních podmínek při podání vysvětlení a výslechu oběti (zejména pokud jde o kladení otázek směřujících do intimní oblasti oběti, právo na výslech

¹¹⁹ Upraveno zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

osobou stejného či opačného pohlaví, výslech zvláště zranitelné oběti k tomu vyškolenou osobou, využití audiovizuální techniky aj.)

- v právu na doprovod důvěrníkem,
- v právu učinit prohlášení (i písemné) o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její život.

6. Právo oběti na peněžitou pomoc

Při splnění zákonných předpokladů bude ze strany státu poskytnuta uvedeným osobám peněžitá pomoc, spočívající v jednorázové finanční částce, která má oběti trestné činnosti pomoci překlenout její zhoršenou sociální situaci, vzniklou v návaznosti na spáchaný trestný čin. Oprávněným žadatelem o tento druh pomoci bude:

- a) „oběť, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví“,*
- b) „oběť, které byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví“,*
- c) „osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu“,*
- d) „oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), kterým vznikla nemajetková újma.“¹²⁰*

Poslední oběti, uvedené v předchozím odstavci pod písmenem d), budou namísto jednorázové peněžní kompenzace uhrazeny náklady spojené s potřebnou odbornou psychoterapeutickou či fyzioterapeutickou pomocí, příp. jiné odborné služby.

Peněžitá pomoc bude oprávněné osobě poskytnuta v případě, že nedošlo k úplné náhradě nemajetkové újmy, škody na zdraví nebo škody vzniklé v důsledku smrti způsobené trestnou činností.

¹²⁰ § 24 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

8 Přínos Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva)

Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 11. 05. 2011 (dále jen „Úmluva“), lze považovat, co do její podrobnosti, za první rámcovou úmluvu, která je zaměřena právě na prevenci tak závažného patologického jevu, jakým domácí násilí bez pochyby je. Krom tématu prevence domácího týrání, je zde však rovněž obsažena i problematika týkající se dalších násilných činů páchaných na ženách, jako je sexuální obtěžování, znásilnění či tzv. *stalking*.

K Úmluvě se již připojilo několik desítek států Rady Evropy, avšak pokud jde o Českou republiku, je nutné říci, že zde k jejímu podpisu, tedy i k zahájení ratifikačního procesu, vedla dlouhá cesta. Souhlas vlády k podpisu Úmluvy byl dán až začátkem února roku 2016, konkrétně dne 08. 02. 2016 s tím, že následná ratifikace má proběhnout v první polovině roku 2018.

Z Preambule Úmluvy je patrné, že byla vytvořena zejména s ohledem na předchozí významné dokumenty (mezi nimiž lze příkladmo uvést Evropskou sociální chartu, Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvu RE k ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a obtěžováním, doporučení Výboru ministrů o ochraně žen proti násilí, Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen, Ženevskou úmluvu aj.), s vědomím, „že *uplatnění rovnoprávnosti mezi muži a ženami de jure i de facto představuje klíčový element prevence násilí vůči ženám*“¹²¹ a ve snaze vytvořit Evropu, která bude prosta násilí, páchaného na ženách a prosta domácího násilí.

Hned za Preambulí následuje Kapitola I, kde je v Článku 1 uvedeno několik bodů, které si Úmluva klade za cíl. Jde především o ochranu žen před násilím všeho druhu (včetně násilí domácího), o stíhání a potlačování tohoto násilí, o eliminaci všech forem diskriminačních projevů vůči ženám, o podporu skutečného zrovnoprávnění žen a mužů,

¹²¹ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Preambule. Istanbul, 11.05.2011
Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

o návrh účinných opatření určených k ochraně a pomoci veškerým takovým obětem, o podporu mezinárodní spolupráce v této oblasti a podporu/pomoc subjektům, jež se podílejí na prosazování zákonnosti v dotčené oblasti. K zajištění naplnění těchto cílů je zároveň stanoven efektivní monitorovací mechanismus.

Přes mnohá opatření, která jsou již k ochraně obětí v našem právním řádu zakotvena, dojde vlivem přijetí Úmluvy k řadě změn.

Za účelem lepší informovanosti veřejnosti o různých projevech násilného jednání, spadajícího pod působnost této Úmluvy, či o možných následcích, které má toto násilí na děti, budou státy zavázány k pravidelné organizaci různých osvětových kampaní, k realizaci změn ve vzdělávání (vždy s ohledem na rozvíjející se schopnosti žáků) a k zahrnutí nových témat do této oblasti. Těmito tématy jsou rovnoprávnost žen a mužů, nenásilné řešení konfliktů a vzájemný respekt. Dále je Úmluvou požadováno, aby byly v pravidelných intervalech shromažďovány všechny relevantní údaje o případech násilného jednání v její působnosti spolu s povinností podporovat různé studie a výzkumy příčin násilí, včetně důsledků, které toto jednání způsobilo a podílu pachatelů, kteří za něj byli usvědčeni.

Současně je zde zakotvena povinnost k důslednému proškolení odborníků, jež přicházejí do styku s pachateli či oběťmi daných druhů násilí, a to zejména pokud jde o prevenci zmiňované násilné činnosti, o zabránění vzniku druhotné újmy či rovnost žen a mužů. Myšleno je také na snahu změnit určité vzorce chování domácích agresorů a naučit je zvládat svoji agresi, a to formou různých léčebných programů.

Státy jsou rovněž vybídnuty k přijetí patřičných legislativních opatření, pomocí nichž má být zejména zajištěna důsledná ochrana oběti s uvedením prostředků, jimiž se může účinně bránit, její dostatečné informování, sociální či psychologická pomoc, dostupné možnosti náhradního ubytování, zabránění vzniku sekundární viktimizace apod.

V oblasti trestního práva je požadována například kriminalizace psychického týrání, jako úmyslného jednání poškozujícího závažným způsobem psychickou integritu jedince, ať již prostřednictvím různých hrozeb či nátlaku nebo je možné, že by mohlo dojít i k vytvoření nového *trestného činu tzv. nuceného sňatku*, který bychom mohli dnes podřadit (při splnění zákonných podmínek) pod trestný čin útisku nebo vydírání. Ostatní trestné činy (znásilnění,

nebezpečné pronásledování, násilné ukončení těhotenství ženy, těžké ublížení na zdraví, atd.) k jejichž kriminalizaci Úmluva směřuje, jsou již v našem právním řádu známy. Dojde však k zavedení některých nových přitěžujících okolností dle Článku 46 Úmluvy – například spáchání činu proti bývalé partnerce/partnerovi či proti bývalé manželce/manželovi.¹²²

I přesto, že ZOTČ přinesl komplexní úpravu práv těchto obětí, bude nutné, aby ve světle výše nastíněných požadavků Úmluvy, došlo k upřesnění některých již existujících ustanovení a mnohdy bude také třeba zakotvit práva zcela nová. Ratifikací Úmluvy by tak mělo dojít k efektivnějšímu zabraňování vzniku druhotné újmy, k lepšímu informování veřejnosti o této problematice a k úpravě dosud opomíjených témat.

9 Krátce k pojmům primární, sekundární a terciární prevence

„Prevence je soubor nejrůznějších aktivit, především nesankčního charakteru, které vyvíjejí státní, veřejné i soukromé instituce i jednotliví občané.“¹²³ Podle času, kdy jsou aplikovány jednotlivé preventivní metody, rozlišujeme:

- *primární prevenci („aby se nestalo“),*
- *sekundární prevenci (neboli „intervenci“),*
- *terciární prevenci („aby se neopakovalo“).¹²⁴*

Primární prevence je postavena na předcházení kriminalitě, a to díky vzdělanostní, sociální, hospodářské a kulturní politice. V rámci primárních preventivních metod partnerského násilí je třeba učinit všechny nezbytné kroky vedoucí ke snížení výskytu této agrese, spočívající především v zamezení vzniku k tomu vedoucích okolností, a to již před tím, než by k eventuálnímu násilnému jednání mohlo vůbec dojít. Cíleno je zde nejen na

¹²² Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Preambule. Istanbul, 11.05.2011

Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>
<http://www.rovnesance.cz/istanbulska-umluva/>

¹²³ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí z pohledu žen a dětí. 3.vyd. Praha: proFem, o.p.s., 2016, str. 209 – 214

¹²⁴ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí z pohledu žen a dětí. 3.vyd. Praha: proFem, o.p.s., 2016, str. 209 – 214

zabránění páchaní násilné trestné činnosti ze strany jednotlivců, ale také na snížení rizika tohoto nežádoucího chování napříč celou populací.

U sekundární prevence jde o praktické uplatnění trestní politiky, pomoc obětem trestné činnosti, zacházení s konkrétními pachateli trestných činů a ochranu před vznikem sekundární viktimizace. Pokud jde o domácí násilí, spočívá v jeho přesném a včasném rozpoznání a v poskytnutí intervence obětem s cílem předcházet dalším možným problémům a zamezit tomu, aby byla jejich situace ještě zhoršena.

Zaměření terciární prevence spočívá zejména ve snaze zmírnit negativní dopady prožitého domácího týrání a umožnit osobám, jež byly tímto násilím dotčeny, jejich navrácení do běžného života. Má podobu sociální rehabilitace, reintegrace nebo různých sociálních opatření.

10 Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí pro léta 2015 – 2018

Dne 23. 02. 2015 byl na zasedání vládního kabinetu schválen Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018 (dále jen „Akční plán“), který je v pořadí již druhým strategickým dokumentem zaměřeným na tuto problematiku, neboť jde o navazující úpravu k Národnímu akčnímu plánu prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014. Na jeho vypracování se podílela celá řada odborníků, v čele s ministrem pro lidská práva, legislativu a rovné příležitosti, ministrem vnitra, norskou organizací „*Alternativa násilí*“, nestátními neziskovými organizacemi působícími v této oblasti, justicí, státními orgány, intervenčními centry a jinými relevantními poskytovateli sociálních služeb, přičemž samotná příprava dokumentu byla realizována vládním Výborem pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách.

Účel Akčního plánu spočívá v implementaci, koordinaci a formulaci komplexního systému vládních opatření dotýkajících se oblasti prevence a potírání této násilné činnosti, což má současně přispět k pomoci ohroženým a násilným osobám a k tomu, aby byl výskyt této agrese ve společnosti snížen.

Jsou jím shrnuty informace o výskytu domácího týrání, jeho celospolečenské negativní dopady, včetně těch ekonomických a současně jsou zde vymezeny konkrétní preventivní kroky, jimiž má být domácímu a genderově podmíněnému násilí předcházeno nebo ty, jimiž má být takové protiprávní jednání potíráno. Jednotlivé resorty jsou pak povinny podávat průběžné informace o tom, jak s plněním plánu pokročily.

Celkem je zde na sedmdesát různých opáření, které jsou děleny dle strategických oblastí do sedmi skupin:

- 1) *podpora osob ohrožených domácím a genderově podmíněným násilím,*
- 2) *děti ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím,*
- 3) *práce s násilnými osobami,*
- 4) *vzdělávání a interdisciplinární spolupráce,*
- 5) *společnost a domácí a genderově podmíněné násilí,*
- 6) *analýzy, studie a sběr dat,*
- 7) *legislativa.*¹²⁵

*„Realizací opatření uvedených v Akčním plánu by mělo dojít zejména ke zlepšení současné úrovně ochrany osob ohrožených domácím a genderově podmíněným násilím (včetně dětí žijících v rodině s výskytem domácího), ke zefektivnění prevence tohoto násilí, k rozvoji vzdělávání příslušných profesí v oblasti domácího a genderově podmíněného násilí a k podpoře systémové práce s násilnými osobami.“*¹²⁶ Je však otázkou, jestli se podaří dané kroky v praxi také efektivně zrealizovat.

¹²⁵ Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018

¹²⁶ Vláda schválila Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018

Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineného-nasili-na-leta-2015-2018-126943/>

Závěr

Domácí násilí již nepředstavuje téma, o kterém se nemluví a které zůstává skryto za zavřenými dveřmi mnohých domovů, ale je stále více řešeno a diskutováno. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, jím rozumíme „*násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje.*“¹²⁷ Osobou, jež se stává obětí těchto násilných ataků, může být každý jedinec, a to bez ohledu na věk, pohlaví, majetkové poměry, postavení, povolání či jiné takové okolnosti. To, co však bude všem těmto osobám společné, je zejména fakt, že jim bude zcela „odcizen“ pocit jistoty a bezpečí, který s domácím prostředím běžně spojujeme. Krom toho je zde také vytvořen zcela nerovný vztah, ve kterém je postavení oběti a agresora jasně dáno, a to bez šance, že by mohlo dojít k nějaké změně tohoto uspořádání.

Skutečnost, že je oběť napadána právě jí blízkou osobou, narušená důvěra mezi těmito jedinci, rozporuplné pocity, nejistota, strach a další specifika tohoto násilí, s sebou přináší celou řadu problémů, jež je třeba při řešení domácího násilí zohlednit, a to zejména při poskytování pomoci těmto obětem. Tyto problémy se však netýkají pouze oblasti trestního, občanského či jiného práva, ale zahrnují i různé psychologické a sociální aspekty.

Cílem mé práce je přiblížit samotný pojem domácího násilí, pokusit se nastínit, co si pod ním lze představit a jak je možné jej definovat. V navazujících kapitolách je pak popsáno, z jakých příčin toto násilí vzniká, jaké charakteristické znaky jej provází, a že zahrnuje různé druhy a formy agresivních útoků, mezi nimiž považujeme za nejčastější násilí fyzické a psychické. Nejsou opomenuty ani chybné závěry, které jsou o domácím napadání činěny ze strany laické i odborné veřejnosti.

Jádrem práce je pak kapitola třetí, která v první části podává přehled o různých typech pachatelů spolu s uvedením některých jejich osobnostních rysů, z nichž lze pro příklad uvést egocentrismus, emoční závislost na partnerce/partnerovi, uzavřenost, obecné

¹²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

agresivní založení osobnosti, aj. Druhá část pak pojednává o všech skupinách týraných osob, o tom, co tyto oběti zažívají a jaké zničující následky jsou na nich po těchto útocích zanechány. Je zde zdůrazněno, že neexistuje žádný konzistentní profil oběti, neboť každý jedinec reaguje na domácí násilí odlišně. Můžeme se tak setkat s oběťmi, které budou poměrně rychle schopné agresora opustit a citově se od něj odloučit, ale i se zcela jinými osobami, které odchodu schopné nebudou, neboť jim v tom brání jejich neustálé obavy nebo víra v nápravu násilníka.

Další kapitoly jsou pak zaměřeny na trestné činy, práva, která náš právní řád obětem domácího napadání přiznává, a to zejména s poukazem na trestněprávní rovinu.

Závěrem jsou pak zmíněny přínosy Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a vybraná opatření Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018.

Seznam zkratek

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

ZOTČ – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

EU – Evropská unie

RE – Rada Evropy

PČR – Policie České republiky

ČR – Česká republika

Pomáhající subjekty – subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů

Seznam zdrojů

Monografie

- TOPINKA, D., (ed.). Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu – Základní fakta a výsledky. 1. vyd. Ostrava: SocioFaktor s.r.o., 2016
- ČÍRTKOVÁ, L. Moderní psychologie pro právníky. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2008
- VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.přepřacované vyd. Praha: proFem o.p.s., 2008
- HUŇKOVÁ M., VOŇKOVÁ, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. 1. vyd. Justiční akademie ČR, 2004
- Asociace pracovníků intervenčních center ČR. Mlčení bolí. Postřehy z desetileté praxe intervenčních center. 1.vyd. Praha: Guideline, s.r.o., 2016
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. Sociální psychologie. 2. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2008
- ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. Domácí násilí: Kontext, dynamika, intervence. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2011
- ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 3 vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014
- DALIGAND, L. Násilí v partnerských vztazích. 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2014
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., ŽATECKÁ, E., DÁVID, R., KORNEL, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011
- ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006
- BURIÁNEK, J., PIKÁLKOVÁ, S., PODNÁ, Z. Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014
- MACHALOVÁ, T. Domácí násilí – filosofická analýza pojmu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vyd. Praha: Leges, 2014
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010

- ČUHELOVÁ, K. Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: Leges, 2013
- VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I. Domácí násilí z pohledu žen a dětí. 3.vyd. Praha: proFem, o.p.s., 2016

Články

- ČÍRTKOVÁ, L. Vývoj postojů k domácímu násilí. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí. Číslo 4/1999
- KACAFÍRKOVÁ, M. Domácí násilí. Trestní právo. Číslo 5/2002
- DURDÍK, T. Problematika „domácího násilí“ z pohledu právníka. 1. část. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí. Číslo 3/2002
- KLOUBEK, M. Trestná činnost páchaná na dětech. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí. Číslo 4/2001
- JELÍNEK, J., PELC, V. Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení. Bulletin advokacie. Číslo 11/2015

Internetové články

- ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. Bulletin Gender, 1/2002. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz>
- Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí. Domácí násilí. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>
- Persefona z. s. Co si představit pod pojmem domácí násilí. Dostupné z: <http://www.persefona.cz/co-si-predstavit-pod-pojmem-domaci-nasili?gclid=CLvt6ZTqrdICFQ9JGQodPM&Jyw>
- Policie ČR. Nebudme slepí k domácímu násilí. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>
- ČÍRTKOVÁ, L. Zatím víme víc o ohrožených osobách. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>

- DOLEŽAL, J. Zpověď týraného muže. Dostupné z: <https://psychologie.cz/zpoved-tyraneho-muze/>
- JELÍNEK, J. Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie, 17. 06. 2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>
- Vláda ČR. Vláda schválila Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-akcni-plan-prevence-domaciho-a-genderove-podmineneho-nasili-na-leta-2015-2018-126943/>

Právní předpisy, důvodové zprávy a komentáře

Právní předpisy

- Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů (o obětech trestných činů)
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

Komentáře

- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s
- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s
- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1920s

- JELÍNEK, J. a kolektiv: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, 264 s

Soudní rozhodnutí

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 03. 09. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1042/2014
[Výběr NS 4909/2014]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 03. 2015, sp. zn. 3 Tdo 204/2015,
[Výběr NS 1600/2015]
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 02. 2014, sp. zn. III. ÚS 934/13,
[21/2014 USn.]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 09. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005, [T 832]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07. 10. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1139/2015,
[Výběr NS 5218/2015]
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 08. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006, [R 23/2007 tr.]
- Usnesení Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 03. 06. 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83, [R 20/1984 tr.]

Internetové zdroje

<http://www.domacinasili.cz>

<https://www.bkb.cz>

<http://www.policie.cz>

<https://www.vlada.cz>

<http://www.magdalenium.cz>

<http://www.persefona.cz>

<https://www.zakonyprolidi.cz>

<http://www.bulletin-advokacie.cz>

<http://www.coe.int>

<http://www.profem.cz>

<http://www.rovnesance.cz>

<https://www.beck-online.cz>

<http://www.genderonline.cz>

<https://www.psychologie.cz>

Ostatní

- Metodická příručka ředitele ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky k realizaci závazného pokynu policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázaní č. 1/2010
- Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí
- Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí na léta 2015 – 2018
- Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MV ČR k postupu Policie ČR vůči dítěti – svědkovi domácího násilí.

Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/files/files/metodika_dite_svedek_dn.pdf

Přílohy

Příloha 1

Tabulka č. 1: Počet případů s incidentem se znaky domácího násilí bez vykázání v ČR¹²⁸

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
CPR	0	1	0	2	0	0	3
KRPA	1	291	454	546	672	193	2 157
KRPB	446	459	435	671	664	216	2 891
KRPC	369	395	479	422	351	117	2 133
KRPE	449	476	436	465	466	107	2 399
KRPH	61	44	37	43	136	77	398
KRPJ	350	448	376	434	366	92	2 066
KRPK	212	202	237	216	212	60	1 139
KRPL	210	254	269	252	263	89	1 337
KRPM	1 165	951	867	890	791	183	4 847
KRPP	137	138	132	128	123	32	690
KRPS	324	361	282	310	280	66	1 623
KRPT	1 017	900	903	970	983	254	5 027
KRPU	490	565	499	566	592	180	2 892
KRPZ	531	673	705	761	690	143	3 503
ORI	12	0	0	0	0	0	12
ORII	14	0	0	0	0	0	14
ORIII	154	0	0	0	0	0	154
ORIV	109	0	0	0	0	0	109
PPVK	1	0	0	0	0	0	1
Σ	6 052	6 158	6 111	6 676	6 589	1 809	

¹²⁸ Údaje ke dni 05. 04. 2017. Zkratky znamenají jednotlivé kraje v ČR - Olomoucký kraj je označen červeně – KRPM

Příloha 2

Tabulka č. 2: Počet případů s vykazáním v ČR¹²⁹

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
CPR	0	0	0	1	0	0	1
KRPA	0	158	220	204	214	55	851
KRPB	137	129	114	119	118	45	662
KRPC	57	64	56	50	53	18	298
KRPE	103	85	83	70	81	17	439
KRPH	53	43	35	36	59	33	259
KRPJ	36	76	73	70	55	13	323
KRPK	106	100	121	94	91	29	541
KRPL	65	116	102	79	84	22	468
KRPM	104	98	87	110	95	25	519
KRPP	20	37	42	37	29	13	178
KRPS	69	117	118	106	114	31	555
KRPT	77	120	134	119	122	40	612
KRPU	192	161	141	167	183	67	911
KRPZ	66	104	84	77	55	14	400
ORI	6	0	0	0	0	0	6
ORII	14	0	0	0	0	0	14
ORIII	45	0	0	0	0	0	45
ORIV	52	0	0	0	0	0	52
Σ	1 202	1 408	1 410	1 339	1 353	422	

¹²⁹ Údaje ke dni 05. 04. 2017. Zkratky znamenají jednotlivé kraje v ČR - Olomoucký kraj je označen červeně – KRPM

Příloha 3

Tabulka č. 3: Počet opakovaně vykázaných osob v ČR¹³⁰

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
KRPA	0	20	31	36	12	1	100
KRPB	13	16	3	6	5	4	47
KRPC	3	6	8	10	3	0	30
KRPE	9	10	17	5	15	4	60
KRPH	1	7	5	6	5	3	27
KRPJ	5	9	1	10	6	0	31
KRPK	17	9	15	13	1	2	57
KRPL	12	15	7	11	5	0	50
KRPM	20	21	6	18	7	0	72
KRPP	0	3	2	1	0	0	6
KRPS	11	4	6	19	9	0	49
KRPT	5	24	20	5	5	1	60
KRPU	39	25	19	19	17	5	124
KRPZ	11	11	15	7	3	0	47
ORIII	5	0	0	0	0	0	5
ORIV	5	0	0	0	0	0	5
Σ	156	180	155	166	93	20	

¹³⁰ Údaje ke dni 05. 04. 2017. Zkratky znamenají jednotlivé kraje v ČR - Olomoucký kraj je označen červeně – KRPM

Příloha 4

Tabulka č. 4: Celkem vykázaných osob v ČR¹³¹

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
CPR	0	0	0	1	0	0	1
KRPA	0	160	221	205	214	55	855
KRPB	137	129	115	120	118	45	664
KRPC	57	64	57	50	53	18	299
KRPE	105	85	83	70	82	17	442
KRPH	53	44	35	36	59	33	260
KRPJ	37	76	73	70	55	13	324
KRPK	108	100	121	94	91	30	544
KRPL	65	117	102	79	84	22	469
KRPM	104	98	88	110	95	25	520
KRPP	20	37	42	37	29	13	178
KRPS	69	118	118	106	114	31	556
KRPT	77	119	134	119	123	40	612
KRPU	192	161	140	167	185	67	912
KRPZ	66	105	84	77	55	14	401
ORI	6	0	0	0	0	0	6
ORII	15	0	0	0	0	0	15
ORIII	45	0	0	0	0	0	45
ORIV	52	0	0	0	0	0	52
Σ	1 208	1 413	1 413	1 341	1 357	423	

¹³¹ Údaje ke dni 05. 04. 2017. Zkratky znamenají jednotlivé kraje v ČR - Olomoucký kraj je označen červeně – KRPM

Příloha 5

Tabulka č. 5: Celkem ohrožených osob v ČR¹³²

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
CPR	0	0	0	3	0	0	3
KRPA	0	304	429	417	441	115	1 706
KRPB	293	323	240	252	280	122	1 510
KRPC	116	137	113	104	120	37	627
KRPE	254	175	204	147	174	40	994
KRPH	123	80	70	79	127	76	555
KRPJ	86	169	153	148	127	34	717
KRPK	229	217	272	195	212	59	1 184
KRPL	122	242	227	167	181	45	984
KRPM	218	187	186	216	202	53	1 062
KRPP	44	66	114	83	68	24	399
KRPS	153	240	232	222	232	66	1 145
KRPT	182	259	355	265	264	87	1 412
KRPU	434	357	292	361	413	130	1 987
KRPZ	154	213	184	172	119	32	874
ORI	8	0	0	0	0	0	8
ORII	22	0	0	0	0	0	22
ORIII	75	0	0	0	0	0	75
ORIV	114	0	0	0	0	0	114
Σ	2 627	2 969	3 071	2 831	2 960	920	

¹³² Údaje ke dni 05. 04. 2017. Zkratky znamenají jednotlivé kraje v ČR - Olomoucký kraj je označen červeně – KRPM

Příloha 6

Tabulka č. 6: Vykázané osoby dle pohlaví za ČR¹³³

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
muž	1 171	1 373	1 376	1 295	1 314	406	6 935
žena	37	40	37	46	43	17	220
Σ	1 208	1 413	1 413	1 341	1 357	423	

Příloha 7

Tabulka č. 7: Ohrožené osoby dle pohlaví za ČR¹³⁴

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
muž	788	904	915	873	889	288	4 657
žena	1 839	2 065	2 156	1 958	2 071	632	10 721
Σ	2 627	2 969	3 071	2 831	2 960	920	

¹³³ Údaje ke dni 05. 04. 2017

¹³⁴ Údaje ke dni 05. 04. 2017

Příloha 8

Tabulka č. 8: Typ vykázané osoby za ČR¹³⁵

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
mladiství (15 - 17 let)	2	5	4	4	1	2	18
dospělý (18 - 64 let)	1 174	1 375	1 369	1 284	1 312	408	6 922
senior (> 65 let)	32	33	40	53	44	13	215
Σ	1 208	1 413	1 413	1 341	1 357	423	

Příloha 9

Tabulka č. 9: Typ ohrožené osoby za ČR¹³⁶

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σ
nezletilý (0 - 14 let)	1 093	1 204	1 283	1 137	1 260	378	6 355
mladiství (15 - 17 let)	150	148	168	150	136	55	807
dospělý (18 - 64 let)	1 242	1 423	1 442	1 368	1 373	427	7 275
senior (> 65 let)	142	194	178	176	191	60	941
Σ	2 627	2 969	3 071	2 831	2 960	920	

¹³⁵ Údaje ke dni 05. 04. 2017

¹³⁶ Údaje ke dni 05. 04. 2017

Abstrakt

Oběti domácího násilí a jejich trestněprávní ochrana

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku domácího násilí, jeho oběti a možnosti ochrany, které jim poskytuje trestní právo.

Domácí násilí představuje díky svým výrazným specifickým velmi citlivé téma, o kterém se řadu let vůbec nemluvilo. K tomu přispěla zejména skutečnost, že k násilným incidentům dochází mimo kontrolu veřejnosti, v soukromí domova, což mnohé jedince vede k přesvědčení, že se jedná o ryze soukromou záležitost, která nemá být státem řešena. Za několik posledních desítek let však došlo k výraznému posunu, kdy se díky zájmu odborné i laické veřejnosti začíná o tomto fenoménu více hovořit a jsou vytvářeny různé preventivní programy a plány, které mají za cíl takto týraným osobám pomoci. I přes tento posun představuje domácí týrání velmi rozšířený problém, který navíc, vzhledem k intimnímu domácímu prostředí, ve kterém se odehrává, provází vysoká míra latence.

Cílem této práce je přiblížit charakteristiky domácího napadání, zejména s ohledem na jeho klíčové znaky, projevy, typy pachatelů a obětí a existující právní úpravu.

V úvodní části je blíže popsán samotný vývoj pojmu domácího násilí s jeho obecným vymezením, popis faktorů, které mohou vést ke vzniku této agrese, přetrvávající mýty a dominující znaky, které jsou s tímto patologickým jevem neodmyslitelně spjaty. Následuje přehled konkrétních typů a druhů násilných útoků, které jsou vždy blíže charakterizovány.

Další část je věnována osobnosti domácího tyrana, jeho povahovým vlastnostem a osobnostním rysům, které mohou mít vliv na vznik této agrese. Na tuto část navazuje kapitola, která je zaměřená na konkrétní ohrožené osoby, kterými nejsou zdaleka jen ženy, ale rovněž děti, senioři, handicapovaní jedinci a muži. U každé skupiny těchto osob je popsáno, jak na domácí násilí reagují a jaký dopad na jejich fyzické a psychické zdraví takové týrání má.

Následuje výčet trestných činů, jejichž skutková podstata má k tomuto tématu nejblíže, tj. především trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí, týrání svěřené osoby a související trestná činnost. V dalších kapitolách je pak uvedeno procesní hledisko

a instituty, kterými je oběti poskytována ochrana. Závěrem je zmíněn přínos tzv. Istanbulské úmluvy a vybraná preventivní opatření státu.

Poslední kapitolu diplomové práce tvoří závěr, ve kterém byly shrnuty všechny získané poznatky.

Abstract

Victims of domestic violence and their Criminal Law protection

This diploma thesis deals with a domestic violence, its victims and options of their protection that can be found at Criminal Law.

Domestic violence, due to its unique aspects, is considered to be a really sensitive issue that had unfortunately stayed in silence for many years. This silence had been caused especially by the fact that violence incidents usually occur outside of public, in privacy of victims' home. That is why some people tend to improperly consider domestic violence as strictly private manner that does not need to be regulated by state officials. There has been a significant shift for few last decades thanks to interest of professional and also non-professional public. The phenomenon of domestic violence has become being on stage and programs and preventive plans of help for treated persons are just being implemented. Despite all of mentioned improvements, domestic violence does represent the widespread, but still underestimated, social problem.

The aim of this paper is to clarify the characteristics of domestic violence, especially with reference to its key features, symptoms, types of offenders and victims, and regarding existing legislation as well.

The introductory part does further describe the actual development of the concept for domestic violence including a general definition and does concern about the factors that could lead to this aggression, persistent myths and dominant characters that are essentially linked to this pathology behavior. List of specific types and kinds of violent attacks does follow, all of them are defined in more details.

Upcoming chapter is about a personality of domestic wrongdoer, his/ her character traits that could lead to aggression, followed by section that describes the factual threatened persons, which are not only women, but also children, elder or handicapped people and even men. For each of these groups is described how these people react on domestic violence and what is the impact of domestic violence to their physical and mental conditions.

List of related crimes does go after, it means especially crimes Maltreatment of a Person Living in Common Residence, Maltreatment of Entrusted Person and other similar activities. Remaining chapters deal with procedural aspect and institutes to protect a victim. The paper is ended by evaluation of so called Istanbul Convention and selected preventative measures of the state officials.

The very last chapter of this thesis is conclusion that does summarize all of its findings.

Název diplomové práce

Oběti domácího násilí a jejich trestněprávní ochrana

Title of thesis

Victims of domestic violence and their Criminal Law protection

Klíčová slova

domácí násilí, oběť, ochrana

Keywords

domestic violence, victim, protection